

## VU Research Portal

### **Het gebruik van de Ooievaarspas door allochtonen en autochtonen: Een onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op het gebruik van de kortingspas voor inwoners van de gemeente Den Haag met een minimuminkomen**

Werner, L.A.

2003

#### **document version**

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

#### **citation for published version (APA)**

Werner, L. A. (2003). *Het gebruik van de Ooievaarspas door allochtonen en autochtonen: Een onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op het gebruik van de kortingspas voor inwoners van de gemeente Den Haag met een minimuminkomen*. (Onderzoeksrapporten Wetenschapswinkel Vrije Universiteit; No. 0306).

#### **General rights**

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

#### **Take down policy**

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

#### **E-mail address:**

[vuresearchportal.ub@vu.nl](mailto:vuresearchportal.ub@vu.nl)

Dienst Communicatie  
Wetenschapswinkel

## Het gebruik van de Ooievaarspas door allochtonen en autochtonen

Een onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op het gebruik van de kortingspas voor inwoners van de gemeente Den Haag met een minimuminkomen

L.A. Werner  
Vrije Universiteit Amsterdam  
augustus 2003

*vrije* Universiteit

*amsterdam*



Dit verslag is te bestellen door €12,30 (incl. verzendkosten) over te maken op gironummer 732963 van de Centrale Wetenschapswinkel van de Vrije Universiteit, De Boelelaan 1091, 1081 HV Amsterdam, o.v.v. **uw volledige naam en adres en het te bestellen rapportnummer 0304.**

## Voorwoord

Voor u ligt het verslag waarin ik het onderzoek beschrijf dat ik heb uitgevoerd ter afronding van de studie Beleid, Communicatie & Organisatie aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Dankzij de VU Wetenschapswinkel ben ik in contact gekomen met de opdrachtgever van het onderzoek, Winston Hofmeester van de gemeente Den Haag. Winston heeft mij op een concrete en behulpzame manier geholpen om de juiste gegevens te verzamelen. Ook wil ik mijn dank uitspreken aan mijn scriptiebegeleidster Renée van Os, omdat zij bereid was om mijn aangeleverde stukken zelfs in het weekend te lezen. Hierdoor heb ik mijn volledige tijd kunnen benutten. Verder zijn het mijn ouders, vrienden, collega-studenten en natuurlijk mijn vriendin Linde Mees geweest die hebben gezorgd dat ik naast dit onderzoek ook nog aan andere dingen kon denken. Het is dankzij de pashouders, die de moeite hebben genomen om de vragenlijst in te vullen, dat dit verslag zijn nut kan bewijzen.



# Inhoudsopgave

Samenvatting	7
<b>1 Inleiding</b>	<b>9</b>
1.1 Achtergrond	9
1.2 Probleemstelling	9
1.3 Theorie	9
1.4 Vraagstelling	10
1.5 Praktische vragen	11
1.6 Relevantie	11
<b>2 Theoretisch kader</b>	<b>13</b>
2.1 Achterstand allochtonen	13
2.2 Theorie van gepland gedrag	13
2.2.1 Attitude ten opzichte van gedrag	13
2.2.2 Subjectieve norm	14
2.2.3 Waargenomen gedragscontrole	14
2.2.4 Theorie van gepland gedrag	15
2.3 Kritische reflectie	17
2.4 Onderzoeksmodel	18
<b>3 Methode</b>	<b>23</b>
3.1 Procedure	23
3.2 Meetinstrument	24
3.3 Operationalisatie	24
<b>4 Resultaten</b>	<b>27</b>
4.1 Praktische vragen	27
4.2 Correlatieanalyse	28
4.3 Regressieanalyse	30
<b>5 Conclusies &amp; Discussie</b>	<b>35</b>
5.1 Het gebruik van de Ooievaarspas	35
5.2 Praktische vragen	36
5.3 Theorie van gepland gedrag	36
5.4 Discussie	38
Literatuur	39
Bijlage I Vragenlijst Ooievaarspas	41
Bijlage II Correlatieanalyse allochtone pashouders	48
Bijlage III Correlatieanalyse autochtone pashouders	49



## Samenvatting

In dit verslag wordt een onderzoek beschreven naar het gebruik van de Ooievaarspas. Deze kortingspas wordt uitgegeven door de gemeente Den Haag aan mensen met een laag inkomen, zodat ook zij de kans krijgen om deel te nemen aan allerlei maatschappelijke activiteiten. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de communicatieafdeling van Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten van de gemeente Den Haag. Zij vroegen zich af hoe pashouders het best gestimuleerd kunnen worden om de Ooievaarspas te gebruiken.

Om de onderzoeksgegevens te verkrijgen is een schriftelijke enquête uitgevoerd onder 1000 pashouders. De belangrijkste groepen van het totale aantal pashouders van 70.000, zijn in deze geselecteerde groep representatief weergegeven. De enquête is gebaseerd op bestaande vragenlijsten uit de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 2001). De verkregen antwoorden van 309 respondenten zijn in een statistische analyse verwerkt.

De belangrijkste conclusies uit dit onderzoek zijn:

- Allochtone pashouders zijn minder vaak van plan de Ooievaarspas te gebruiken dan autochtone pashouders. Dit kan gedeeltelijk verklaard worden door de taalachterstand die allochtone pashouders hebben op autochtone pashouders. Allochtone pashouders hebben hierdoor minder kennis over het gebruik van de Ooievaarspas en ervaren het gebruik ervan vaker als inspannend.
- Gebruik van de Ooievaarspas hangt onder andere af van hoe belangrijk gebruikers het krijgen van korting vinden en in hoeverre zij denken korting te krijgen met de pas.
- De sociale omgeving is vooral bij allochtone pashouders van invloed op het gebruik van de Ooievaarspas.
- De controle die pashouders denken te hebben over het gebruik van de Ooievaarspas heeft geen invloed op de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken.
- De kennis over het gebruik van de Ooievaarspas speelt voornamelijk een rol bij allochtone pashouders.
- Of pashouders positief of negatief tegenover het gebruik van de pas staan hangt in zekere mate af van hoeveel inspanning zij denken te moeten leveren om de Ooievaarspas te kunnen gebruiken.

Uit het onderzoek vloeien de volgende praktische adviezen voort:

### *Communicatie*

De resultaten uit dit onderzoek kunnen worden gebruikt om allochtonen meer betrokken te maken bij allerlei maatschappelijke activiteiten. Door een taalbarrière zullen allochtonen het uitvoeren van allerlei maatschappelijke activiteiten vaker als inspannend ervaren en is de kennis die zij nodig hebben over het uitvoeren van de activiteiten in een aantal gevallen onvoldoende om aan deze activiteiten deel te nemen.

Om allochtonen beter te kunnen betrekken bij allerlei maatschappelijke activiteiten kunnen de mogelijkheden die de pas biedt, duidelijker worden uitgelegd. Allochtonen tegemoet te komen door te communiceren in een taal die door hen beter wordt beheerst, zal hun achterstand in de maatschappij echter niet verbeteren. Bij de voorlichting kan duidelijk worden gemaakt waarom ook voor hen het gebruik van de Ooievaarspas zinvol is: het verkrijgen van korting bij activiteiten waar zij aan deel willen nemen.

### *Media*

Om het gebruik van de Ooievaarspas onder de allochtone pashouders te stimuleren, zal de gemeente Den Haag extra voorlichting moeten inzetten om deze groep te bereiken. Voorlichting met behulp van lokale dagbladen (de Haagse Courant, de Stadskrant en de Posthoorn) en de lokale televisiezender TV-West, kan zinvol zijn om een groot aantal pashouders en potentiële pashouders te bereiken. Deze media worden echter minder gebruikt



door allochtone pashouders. Om deze groep te bereiken kan informatie over de Ooievaarspas en de Ooievaarsgids worden verspreid op plaatsen waar deze groep pashouders regelmatig komen. Kortingsverstrekkende instellingen kunnen worden betrokken bij de informatievoorziening waarbij pashouders en potentiële pashouders direct worden geïnformeerd over de Ooievaarspas en de mogelijkheid om deze pas te gebruiken.

#### *Informatie*

De boodschap over de Ooievaarspas, zowel de inhoud als het gebruik ervan, kan worden verduidelijkt. In plaats van algemene informatie over de Ooievaarspas kunnen in de voorlichting concrete kortingen uit de Ooievaarsgids worden genoemd. Ook kunnen de kortingsverstrekkende organisaties worden genoemd. Door samenwerking met deze kortingsverstrekkende instellingen kunnen voorlichtingskosten worden bespaard.

#### *Kortingsverstrekkende instellingen*

Bij kortingsverstrekkende instellingen kan er op worden aangedrongen om kassamedewerkers op de hoogte te stellen van de Ooievaarspas. Uit eerder onderzoek (SGB0 2002) is namelijk gebleken dat niet alle kassamedewerkers op de hoogte zijn van de pas. Een mogelijkheid is om aan dergelijke instellingen een sticker met het logo van de Ooievaarspas te geven, zodat duidelijk is dat de Ooievaarspas daar wordt geaccepteerd. Enerzijds worden mensen die niet op de hoogte zijn van de Ooievaarspas zo geïnformeerd, terwijl anderzijds pashouders erop worden geattendeerd dat bij een dergelijke organisatie de pas gebruikt kan worden. Tot slot kan het gebruik van de Ooievaarspas worden gestimuleerd door voor pashouders zonder bijstandsuitkering een Ooievaarspas in te stellen, die niet elk jaar hoeft te worden aangevraagd.

# 1. Inleiding

## 1.1 Achtergrond

In dit verslag wordt een onderzoek naar het gebruik van de Ooievaarspas beschreven. De Ooievaarspas is een kortingspas die wordt uitgegeven door de gemeente Den Haag zodat ook mensen met een laag inkomen deel kunnen nemen aan allerlei maatschappelijke activiteiten. Het onderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van een opdracht van de communicatieafdeling van Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten van de gemeente Den Haag.

Tijdens het uitvoeren van dit onderzoek, juni 2003, waren er ruim 70.000 pashouders. Zij kunnen de Ooievaarspas gebruiken voor allerlei maatschappelijke activiteiten bij instellingen als bibliotheken, musea, theaters, bioscopen en sportverenigingen. Inwoners met een bijstandsuitkering krijgen de Ooievaarspas automatisch thuisgestuurd en inwoners met een inkomen tot 110% van het wettelijk minimuminkomen kunnen de pas jaarlijks aanvragen bij hun gemeente. Verder kunnen inwoners met een inkomen tot 130% van het wettelijk minimuminkomen de Ooievaarspas kopen voor 11 euro. Met behulp van een schriftelijke enquête is een steekproef gehouden onder duizend pashouders om te achterhalen waarom zij de Ooievaarspas wel of niet gebruiken.

Uit de stadsenquête die de gemeente Den Haag in 2002 liet uitvoeren is gebleken dat allochtonen minder gebruik maken van de Ooievaarspas dan autochtonen en ook dat zij minder bekend zijn met de pas. Verder is uit een onderzoek van SGBO in 2002, gebleken dat allochtone pashouders een taalachterstand hebben waardoor zij minder op de hoogte zijn van de activiteiten die met de Ooievaarspas kunnen worden gedaan dan autochtone pashouders. In dit onderzoek worden pashouders waarvan één of beide ouders in het buitenland zijn geboren in het vervolg allochtone pashouders genoemd en pashouders waarvan beide ouders in Nederland zijn geboren worden autochtone pashouders genoemd (Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), 2002).

## 1.2 Probleemstelling

Met de Ooievaarspas richt de gemeente zich op alle inwoners met een laag inkomen. De gemeente vraagt zich af hoe pashouders het beste gestimuleerd kunnen worden om de Ooievaarspas te gebruiken. Een belangrijk deel van de doelgroep is van allochtone afkomst.

In dit onderzoek wordt bekeken of er een verband bestaat tussen de kennis die pashouders hebben over het gebruik van de Ooievaarspas en de intentie om de pas te gebruiken. Hierbij wordt onderzocht of er verschillen bestaan tussen de allochtone pashouders en de autochtone pashouders.

## 1.3 Theorie

Om te onderzoeken welke factoren het gebruik van de Ooievaarspas beïnvloeden, wordt gebruik gemaakt van een bekende gedragstheorie, de theorie van gepland gedrag (Ajzen & Madden, 1986). In deze theorie worden de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' gebruikt om gedrag te kunnen verklaren. Volgens Ajzen & Madden wordt gedrag niet direct door deze concepten beïnvloed maar bestaat er een verband tussen deze concepten en de intentie om gedrag uit te voeren. Volgens Ajzen & Madden zal een gedragsintentie vervolgens leiden tot gedrag. Door de intentie te voorspellen met de concepten kan worden achterhaald welke factoren gedrag beïnvloeden.

- Het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' wordt bepaald door de verwachte uitkomst van gedrag te vermenigvuldigen met de waardering van deze uitkomst. Voor het onderzoek naar de Ooievaarspas wordt aan pashouders gevraagd of zij denken met de Ooievaarspas korting te kunnen krijgen, en vervolgens hoe ze het krijgen van korting waarderen.
- Het concept 'subjectieve norm' wordt bepaald door de attitude van de sociale omgeving en de motivatie om hieraan gehoor te geven. In dit onderzoek wordt aan pashouders gevraagd hoe zij denken dat vrienden en familie het gebruik van de Ooievaarspas beoordelen en hoeveel waarde zij hieraan hechten.

- Met het concept 'waargenomen gedragscontrole' wordt bepaald of de controle die men denkt te hebben over gedrag van invloed is op de gedragsintentie. Om dit te bepalen wordt aan de pashouders gevraagd of zij denken dat ze de Ooievaarspas kunnen gebruiken.
- Het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' wordt zoals gezegd bepaald door de verwachte uitkomst van gedrag en de waardering hiervan, maar de kennis die nodig is om deze uitkomst te kunnen voorspellen wordt in de theorie niet gemeten. Hoewel Ajzen & Madden (1986) stellen dat de verwachte uitkomst van gedrag wordt bepaald door opvattingen die toegankelijk zijn, meten zij niet de kennis die over gedrag aanwezig is om de attitude te bepalen.

In hoofdstuk 2 wordt verder ingegaan op de verwachte relatie tussen de 'kennis over gedrag' en de 'attitude ten opzichte van gedrag'.

Omdat uit eerder onderzoek is gebleken dat allochtone pashouders minder bekend zijn met de Ooievaarspas dan autochtone pashouders, wordt ook onderzocht of er verschillen bestaan tussen allochtone pashouders en autochtone pashouders wat betreft de invloed die kennis over het gebruik van de Ooievaarspas heeft op de attitude ten opzichte van het gebruik hiervan. In verschillende onderzoeken is het concept 'waargenomen gedragscontrole' uit de theorie van gepland gedrag vergeleken met het concept 'self-efficacy' (Ajzen, 2001). In beide concepten gaat het om de persoonlijke inschatting dat men zichzelf in staat acht om een bepaald doel te kunnen bereiken met gedrag. Er bestaan echter verschillen in de definitie die invloed lijken te hebben op de voorspelbaarheid van gedrag (Ajzen, 2001). Bij het concept 'waargenomen gedragscontrole' wordt voornamelijk de controle gemeten die men denkt te hebben over gedrag en bij het concept 'self-efficacy' gaat het meer om de inspanning die men denkt te kunnen leveren om met gedrag een bepaald doel te kunnen bereiken. De veronderstelling is dat iedereen zichzelf wel in staat acht om de Ooievaarspas te gebruiken, vooral omdat deze bij een groot aantal pashouders gratis wordt thuisgestuurd. Hierdoor is de verwachting dat de controle die men heeft over het gebruik van de Ooievaarspas geen belangrijke invloed heeft op de intentie om de pas te gebruiken. Verwacht wordt dat de inspanning die men denkt te moeten leveren om de Ooievaarspas te kunnen gebruiken voor een aantal pashouders wel een rol speelt bij het gebruiken van de pas. Om de Ooievaarspas te kunnen gebruiken moeten een aantal handelingen worden verricht, namelijk het meebrengen van de Ooievaarspas, het plakken van een pasfoto, etc. Wanneer pashouders deze inspanning te veel moeite vinden dan kunnen we veronderstellen dat zij een negatieve attitude zullen hebben ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas. Omdat uit het onderzoek van SGBO (2002) is gebleken dat allochtone pashouders een taalachterstand hebben, verwachten we dat zij vaker dan autochtone pashouders zullen vinden dat de inspanning om de Ooievaarspas te gebruiken te groot is.

#### 1.4 Vraagstelling

In dit onderzoek wordt de theorie van gepland gedrag toegepast op het gebruik van de Ooievaarspas. Onderzocht wordt of de 'kennis over het gebruik' van de Ooievaarspas en de 'ervaren inspanning' van invloed is op de attitude ten opzichte van het gebruik van de pas.

Tijdens het onderzoek werden de volgende vragen beantwoord:

- In hoeverre verklaren de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' uit de theorie van gepland gedrag de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken?
- In hoeverre verklaren de concepten 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning' de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas?
- Hebben allochtone pashouders minder kennis over het gebruik van de Ooievaarspas dan autochtone pashouders?
- Hebben allochtone pashouders minder vaak de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken dan autochtone pashouders?

In hoofdstuk 5 de conclusies besproken.

## 1.5 Praktische vragen

Het onderzoek neemt ook een aantal praktische vragen van de gemeente Den Haag in behandeling.

- Om te bepalen hoe de communicatie van de gemeente Den Haag naar de Ooievaarspashouders toe, het best kan worden opgezet is gevraagd van welke media de pashouders gebruik maken.
- Pashouders worden met de zogenaamde Ooievaarsgids geïnformeerd over de instellingen waar, en voor welke activiteiten, ze met de Ooievaarspas korting kunnen krijgen. De enquête peilt of pashouders de activiteiten in deze gids helder omschreven vinden.
- Uit een onderzoek van SGBO (2002) blijkt dat ruim éénderde van de pashouders wel eens denkt te worden aangekeken door kassamedewerkers wanneer zij de Ooievaarspas gebruiken. In dit onderzoek wordt onderzocht of pashouders denken dat ze worden aangekeken door kassamedewerkers bij het gebruik van de Ooievaarspas en of zij zich schamen voor het gebruik van de pas.
- Aan de pashouders worden vragen gesteld over de procedure om de Ooievaarspas te verkrijgen. Het betreft regels omtrent het aanvragen van de Ooievaarspas, het jaarlijks moeten aanvragen van de pas en de bijgeleverde instructie die uitleg geeft over de pas. Ook voor deze vragen wordt bekeken of er verschillen bestaan tussen allochtone pashouders en autochtone pashouders.

In hoofdstuk 2 wordt de besproken theorie verder uitgewerkt en worden de vragen geformuleerd naar toetsbare hypothesen.

## 1.6 Relevantie

Naast de gemeente Den Haag zijn er in Nederland ook andere gemeenten die inwoners met een laag inkomen willen betrekken bij allerlei maatschappelijke activiteiten en daarom een kortingspas aanbieden aan deze inwoners. Voor deze gemeenten kan dit onderzoek gebruikt worden om te zien welke factoren het gebruik van een dergelijke kortingspas beïnvloeden. Door het achterhalen van deze factoren kunnen gemeenten hun beleid aanpassen om de besproken doelgroep zoveel mogelijk te stimuleren aan allerlei maatschappelijke activiteiten deel te nemen. Momenteel is de integratie van allochtonen een veelbesproken onderwerp. Een belangrijk onderdeel van het probleem lijkt de afzijdigheid van allochtonen bij allerlei maatschappelijke activiteiten. Door te achterhalen op welke wijze deze groep wordt beïnvloed in het gebruik van een kortingspas, kan worden berekend hoe zij gestimuleerd kunnen worden om meer deel te nemen aan allerlei recreatieve, culturele en sportieve activiteiten. Momenteel nemen relatief meer autochtonen dan allochtonen deel aan dergelijke activiteiten.



## 2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt besproken waarom we verschillen in het gebruik van de Ooievaarspas kunnen verwachten wanneer naar de etnische achtergrond van de pashouders gekeken wordt. De theorie van gepland gedrag behandeld, waarbij wordt uitgelegd waarom de concepten 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning' aan het onderzoeksmodel worden toegevoegd. Aan het onderzoeksmodel worden vervolgens hypothesen verbonden.

- 2.1 Achterstand allochtonen** Zoals besproken blijken allochtone inwoners van de gemeente Den Haag minder vaak gebruik van de Ooievaarspas te maken dan autochtone inwoners. Zij blijken ook minder bekend te zijn met de pas (stadsenquête gemeente Den Haag, 2002). Een oorzaak hiervan kan liggen in de achterstand die zij hebben op het gebied van onderwijs. Roelandt, Martens & Veenman (1990) geven het sociale milieu waarin allochtonen zich bevinden en de migratieachterstand als verklaring van de onderwijsachterstand. De positie in het sociale milieu en de migratie-achterstand zorgen volgens Roelandt et al. voor een taalbarrière bij allochtonen. Deze barrière veroorzaakt een deel van de achterstand in het onderwijs en zorgt tegelijkertijd voor een maatschappelijke achterstand. Ook uit de cijfers van het CBS (2002, p11) blijkt dat allochtonen een onderwijsachterstand hebben. Bijna de helft van de allochtonen verlaat de school zonder diploma. Verder blijkt uit het onderzoek van het CBS (2002, p12) dat allochtonen een inkomensachterstand hebben ten opzichte van autochtonen: allochtonen hebben 3 keer zo vaak een laag inkomen dan autochtonen. Ook blijkt uit het onderzoek van het CBS (2002, p86) dat allochtonen vaker een beroep doen op een bijstandsuitkering dan autochtonen. Volgens het onderzoek had 14% van de allochtonen in 2000 een bijstandsuitkering tegenover 2% van de autochtonen. Bovendien blijkt uit het onderzoek van het CBS (2002, p73) dat de koopkracht van allochtonen een kwart minder is dan van autochtonen. Omdat allochtonen een inkomensachterstand hebben ten opzichte van autochtonen zijn zij een belangrijke doelgroep voor de gemeente Den Haag. Het doel van de Ooievaarspas is om mensen met een minimuminkomen te betrekken bij allerlei maatschappelijke activiteiten en aangezien een belangrijke groep inwoners met een laag inkomen allochtoon is, wordt onderzocht of er verschillen bestaan tussen allochtone en autochtone pashouders wanneer wordt gekeken naar de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken en welke factoren deze intentie beïnvloeden. Zoals besproken blijkt uit eerder onderzoek dat de Ooievaarspas minder bekend is onder de allochtonen pashouders. De veronderstelling is dat het gebrek aan kennis de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas beïnvloedt. Hoeveel kennis pashouders hebben over het gebruik van de Ooievaarspas wordt vastgesteld met het concept 'kennis over gedrag'. Ook wordt onderzocht of het concept 'ervaren inspanning' van invloed is op de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas. Omdat allochtonen een taalbarrière hebben wordt onderzocht of allochtone pashouders meer inspanning ervaren om de Ooievaarspas te gebruiken dan autochtone pashouders. Beide concepten 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning' worden in de paragraaf kritische reflectie uitgebreid besproken.
- 2.2 Theorie van gepland gedrag** In deze paragraaf worden de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' uit de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 1991; Ajzen & Madden, 1986) behandeld en wordt deze theorie besproken.
- 2.2.1 Attitude ten opzichte van gedrag** De invloed van een attitude op gedrag wordt door Ajzen (1991) vertaald met het concept 'attitude ten opzichte van gedrag'. Het begrip attitude speelt in de huidige gedragswetenschap een belangrijke rol, maar het wordt wel eens verward met begrippen als gewoonten, waarden, opvattingen en meningen (Perloff, 1993, p29; Ajzen, 2001). Een attitude is volgens Perloff (1993, p27-28) een door de omgeving aangeleerde en duurzame evaluatie van een bepaald onderwerp of persoon. Verder stelt hij dat een attitude sociaal gedrag beïnvloedt. Met duurzaamheid bedoelt hij dat een attitude uit

stabiele opvattingen wordt gevormd die gedrag op verschillende manieren beïnvloeden. Deze opvattingen hebben een betekenis, waarbij iemand ergens 'voor' of 'tegen' is. Ook volgens Ajzen (2001) is een attitude een evaluatie van een onderwerp waar tegenovergestelde opvattingen over bestaan als goed-slecht, plezierig-onplezierig, schadelijk-onschadelijk, aangenaam-onaangenaam, etc.

De evaluatie over een onderwerp kan zowel door een cognitief als een affectief proces worden bepaald (Perloff, 1993, p30-35). Ook Ajzen (2001) stelt dat beide processen een attitude kunnen beïnvloeden. Volgens hem is de mate van invloed die beide processen hebben afhankelijk van de toegankelijkheid van opvattingen over het onderwerp. Volgens Bandura (1994) wordt bij een affectief proces een emotionele staat ontwikkeld die volgt op een emotionele reactie. Met het cognitieve proces wordt volgens hem een denkproces bedoeld waarbij informatie wordt vergaard, georganiseerd en gebruikt.

De sterkte van het verband tussen een attitude en gedrag is volgens Perloff (1993, p81) en Ajzen (2001) mede afhankelijk van de situatie waarin het gedrag wordt uitgevoerd en individuele kenmerken, maar huidig onderzoek heeft voor de attitude en deze kenmerken nog geen overtuigende verbanden gevonden. Wel is duidelijk dat sterkte van een attitude de weerstand en stabiliteit hiervan bepaalt (Ajzen, 2001).

In dit onderzoek wordt onderzocht in hoeverre de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas de intentie om de pas te gebruiken beïnvloedt. Ook wordt onderzocht of de sociale omgeving van de pashouders van invloed is op de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas omdat Perloff (1993) heeft gesteld dat de attitude deels wordt aangeleerd door de sociale omgeving.

## 2.2.2 Subjectieve norm

De invloed van de sociale omgeving op gedrag wordt door Ajzen (1991) beschreven met het concept 'subjectieve norm'. Verschillende onderzoekers hebben de invloed van de sociale omgeving op gedrag onderzocht (Ajzen, 2001; Perloff, 1993; Bandura, Adams & Howells, 1980). Volgens de sociale vergelijkingstheorie (Festinger, 1954 zoals beschreven door Perloff, 1993, p147) hebben mensen de neiging om zichzelf te vergelijken met anderen die op hen lijken en die voor hen relevant zijn. De sterkte van de invloed van de sociale omgeving is volgens Ajzen (1991) mede afhankelijk van het soort gedrag.

Bandura et al. (1980) erkennen de invloed van de sociale omgeving op gedrag, maar plaatsen dit in het concept 'self-efficacy' oftewel persoonlijke kundigheid, dat in de volgende paragraaf verder wordt toegelicht. Gedrag kan volgens hen onder andere worden beïnvloed door aanpassingsgedrag aan anderen. Naast voorbeelden van anderen speelt volgens hen ook steun van anderen een rol bij het uitvoeren van gedrag.

Voor dit onderzoek wordt onderzocht of de sociale omgeving van de pashouders van invloed is op de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken. Hiervoor wordt het concept 'subjectieve norm' van Ajzen (1991) gebruikt. Door te onderzoeken hoe pashouders denken dat hun vrienden en familie het gebruik van de Ooievaarspas beoordelen en hoeveel belang zij hieraan hechten kan worden vastgesteld of de sociale omgeving van de pashouders van invloed is op het gebruik van de pas.

## 2.2.3 Waargenomen gedragscontrole

Ajzen (1991) gebruikt het concept 'waargenomen gedragscontrole' om te bepalen of iemand denkt gedrag uit te kunnen voeren. Hij omschrijft 'waargenomen gedragscontrole' als iemands perceptie van hoe makkelijk of moeilijk het is om gedrag uit te voeren. Volgens hem kan deze perceptie over gedragscontrole worden vastgesteld met opvattingen over persoonlijke mogelijkheden en middelen die nodig zijn om gedrag uit te kunnen voeren. Uit het onderzoek van Armitage & Conner (2001) blijkt dat in veel gevallen 'waargenomen gedragscontrole', onafhankelijk van andere factoren, gedragsintenties en gedrag beïnvloedt.

Het concept 'self-efficacy' van Bandura et al. (1980) wordt in verschillende onderzoeken vergeleken met het concept 'waargenomen gedragscontrole' (e.g. Bakker, Buunk & Siero, 1993). Bandura (1994) definieert het concept 'self-efficacy' als opvattingen over de mogelijkheid om een bepaalde prestatie te verrichten. Armitage et al. (2001) beweren dat, hoewel beide een deel van gedrag voorspellen, het concept 'self-efficacy' een betere voorspeller is van gedrag dan 'waargenomen gedragscontrole'. Ook Ajzen (2001) steunt de bewering dat onderscheid bestaat tussen de manier waarop het concept 'waargenomen gedragscontrole' en het concept 'self-efficacy' gedrag voorspellen.

Mogelijk speelt de gedragscontrole een rol bij de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken. In dit onderzoek wordt het concept 'waargenomen gedragscontrole' van Ajzen (1991) gebruikt om de waargenomen controle over het gebruik van de Ooievaarspas vast te stellen. Wanneer pashouders de opvatting hebben dat het gebruiken van de Ooievaarspas boven hun persoonlijke mogelijkheden ligt, dan zal dit de intentie om de pas te gebruiken mogelijk beïnvloeden. Omdat de Ooievaarspas voor mensen met een laag inkomen goedkoop of gratis beschikbaar is, ligt het echter in de verwachting dat zij zichzelf in staat zien om gebruik van de pas te kunnen maken.

#### **2.2.4 Theorie van gepland gedrag**

Aan de basis van de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 1991; Ajzen & Madden, 1986) ligt de theorie van beredeneerd gedrag van Ajzen & Fishbein (1975, 1980). Met de theorie van beredeneerd gedrag hadden zij als doel het kunnen voorspellen en begrijpen van individueel gedrag (Ajzen & Fishbein, 1980, p5). Beide theorieën zijn door verschillende onderzoekers (e.g. Bakker et al., 1993; Kinket, Paans & Verplanken, 1992; Sheppard, Hartwick & Warshaw, 1988) getoetst en gebruikt om verschillende soorten gedrag te bestuderen.

In de theorie van beredeneerd gedrag gaan Ajzen & Fishbein (1980, p5) ervan uit dat mensen zich niet onberekenbaar maar rationeel gedragen door uitkomsten van handelingen vooraf bewust af te wegen op basis van beschikbare en systematisch verkregen informatie. Ook gaan zij er vanuit dat het meeste gedrag vrijwillig is en voorspeld kan worden door het achterhalen van de intentie om bepaald gedrag uit te voeren (1980, p5). Hiermee beweren zij dat, afgezien van onvoorziene omstandigheden, gedragsintenties leiden tot gedrag. Gedragsintenties kunnen volgens Ajzen & Fishbein (1980, p6) worden verklaard door persoonlijke voorkeur, vertaald met het concept 'attitude ten opzichte van gedrag', en de sociale omgeving, vertaald met het concept 'subjectieve norm'. Volgens hen wordt het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' bepaald door een evaluatie van gedrag en het concept 'subjectieve norm' door het oordeel van de sociale omgeving over het gedrag.

Beide concepten 'attitude ten opzichte van gedrag' en 'subjectieve norm' worden gevormd door opvattingen. Bij het vormen van het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' bepalen opvattingen over de uitkomst van gedrag of deze positief of negatief is. Voor het bepalen van het concept 'subjectieve norm' gaat het om opvattingen over hoe anderen het gedrag beoordelen en de motivatie om hieraan gehoor te geven (Ajzen & Fishbein, 1980, p7). Zij stellen dat de invloed van beide concepten afhankelijk is van het soort gedrag.

Volgens Sheppard, Hartwick & Warshaw (1988) is de theorie van beredeneerd gedrag van Ajzen & Fishbein (1980) betrouwbaar, maar hebben vrijwillig gedrag en doelgericht gedrag allebei een andere invloed op de relatie 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' & gedragsintenties en de relatie gedragsintenties & gedrag.

Met de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 1991; Ajzen & Madden, 1986) wordt een aanvulling gegeven op de theorie van beredeneerd gedrag. Ajzen (1991) stelt dat naast motivatie ook andere factoren van invloed kunnen zijn op gedrag. Volgens hem is het bij doelgericht gedrag van belang of



men de mogelijkheid heeft om gedrag uit te voeren en hiermee een beoogd doel te bereiken. Factoren die van invloed zijn op het wel of niet kunnen uitvoeren van gedrag zijn bijvoorbeeld tijd, geld, vaardigheid, medewerking van anderen, etc. Deze middelen en mogelijkheden bepalen volgens Ajzen de werkelijke controle over het gedrag en omdat de werkelijke controle over gedrag moeilijk vast te stellen is, introduceert hij het eerder besproken concept 'waargenomen gedragscontrole'. Het concept 'waargenomen gedragscontrole' geeft aan hoe makkelijk of moeilijk de uitvoering van gedrag wordt ingeschat met als voorwaarde dat er voldoende kennis over het gedrag en de uitkomst ervan moet bestaan.

Als ondersteuning voor de aanvulling in de theorie van gepland gedrag dient de verwachtingstheorie (Atkinson, 1964, zoals beschreven door Ajzen, 1991). Een belangrijke factor in deze theorie is de verwachting van succes bij de uitvoering van een bepaalde taak. Een andere ondersteuning van deze aanvulling is het eerder besproken concept 'self-efficacy' van Bandura et al. (1980). Zij hebben aangetoond dat gedrag sterk beïnvloed wordt door het vertrouwen dat mensen hebben in hun persoonlijke mogelijkheden om gedrag uit te voeren. Verder stelt Ajzen (1991) dat hoewel over gedrag verschillende opvattingen kunnen bestaan, deze niet allemaal van belang zijn voor het vormen van een 'attitude ten opzichte van gedrag'. Volgens hem zijn alleen de opvattingen over een onderwerp van belang waarvan men zich bewust is.

Voor het vaststellen van de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' hanteert Ajzen (1991) de volgende formules:

**Attitude ten opzichte van gedrag** =

opvattingen over gedrag x evaluatie van gedrag;

**Subjectieve norm** =

normatieve opvattingen x motivatie om te gehoorzamen;

**Waargenomen gedragscontrole** =

opvattingen over gedragscontrole x kracht over de controle.

Algemeen geldt volgens Ajzen (1991) dat hoe positiever de 'attitude ten opzichte van gedrag' en de 'subjectieve norm', en hoe groter de 'waargenomen gedragscontrole', hoe sterker de intentie om gedrag uit te voeren. Afhankelijk van de werkelijke controle over gedrag en de situatie waarin het gedrag plaatsvindt voorspelt de theorie van gepland gedrag dat gedragsintenties leiden tot gedrag.

Sutton (1998) geeft in zijn onderzoek naar de theorie van gepland en beredeneerd gedrag een aantal argumenten waarom voorspellingen tussen gedragsintenties en gedrag niet altijd even betrouwbaar zijn. Om te onderzoeken of gedragsintenties ook leiden tot gedrag, dus of een verband bestaat tussen de variabelen, moeten volgens Ajzen (1991) alle omstandigheden zoveel mogelijk gelijk blijven. Volgens Sutton (1998) is echter in de meeste studies die gebruik maken van de theorie van gepland en beredeneerd gedrag sprake van een gat tussen het moment dat gedragsintenties en het werkelijke gedrag worden gemeten. Hij stelt dat gedragsintenties tussen deze meetmomenten ook kunnen veranderen. Hoe groter het interval tussen het meetmoment, hoe groter de kans dat onvoorziene omstandigheden gedragsintenties veranderen. Dit leidt vervolgens tot een lagere uitkomst van het verband tussen gedragsintenties en gedrag. Wanneer het interval echter klein is bestaat de kans dat gedragsintenties nog niet tot gedrag hebben geleid.

Een ander punt van kritiek van Sutton is dat deelnemers van een onderzoek naar het verband tussen hun gedragsintenties en gedrag, die gevraagd worden een vragenlijst in te vullen, niet daadwerkelijk een beslissing hoeven te nemen.

Volgens Sutton kan beter gekeken worden naar gedrag en gedragsintenties uit het verleden. In recent onderzoek behandelt Ajzen (2001) ook de relatie

tussen gedrag uit het verleden en gedrag in de toekomst. Voor een deel blijkt gedrag uit het verleden de waargenomen gedragcontrole te verklaren, maar onvoldoende om het verband tussen gedrag uit verleden en gedrag in de toekomst te kunnen verklaren. Wanneer sprake is van vaak uitgevoerd en herhaald gedrag dan kan men volgens Ajzen spreken van gewoontegedrag en daarbij zijn gedragsintenties volgens hem minder relevant.

In dit onderzoek wordt de voorspelbaarheid van het gebruik van de Ooievaarspas onderzocht met de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' uit de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 1991). De attitude die pashouders hebben tegenover het gebruik van de Ooievaarspas wordt gemeten door te vragen hoe pashouders het krijgen van korting, het doel van de Ooievaarspas, beoordelen en of zij denken met de Ooievaarspas korting te krijgen. De veronderstelling is dat pashouders die een positieve attitude hebben tegenover het gebruik van de Ooievaarspas vaker van plan zullen zijn om deze pas te gebruiken. Om de invloed van de sociale omgeving op de gedragintentie te bepalen wordt aan de pashouders gevraagd hoe vrienden en familie het gebruik van de Ooievaarspas beoordelen en hoe belangrijk pashouders deze beoordeling van vrienden en familie vinden. Vervolgens wordt onderzocht of de controle die pashouders denken te hebben over het gebruik van de Ooievaarspas verklaart waarom zij wel of niet van plan zijn om de pas te gebruiken. De relatie tussen de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken en het werkelijke gebruik van de pas wordt in het onderzoek niet onderzocht. Naast de concepten uit de theorie van gepland gedrag zijn er andere factoren waarvan verwacht wordt dat ze de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken beïnvloeden, namelijk de kennis over het gebruik van de Ooievaarspas en de 'ervaren inspanning' die het kost om de pas te gebruiken. Deze factoren en de verwachte rol die zij spelen in de theorie van gepland gedrag worden in de volgende paragraaf besproken.

### 2.3 Kritische reflectie

Uit de besproken verhandeling blijkt dat de theorie van gepland gedrag, na toetsing door verschillende onderzoekers, overeind blijft staan. De concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' blijken belangrijk voor het verklaren van gedragsintenties en gedrag, maar mogelijk zijn er ook andere factoren die een rol spelen bij het kunnen verklaren van gedrag. In deze paragraaf wordt besproken waarom de verwachting bestaat dat de 'kennis over gedrag' en de 'ervaren inspanning' van belang zijn voor de vorming van de 'attitude ten opzichte van gedrag'.

Een onduidelijke factor in de theorie van gepland gedrag lijkt de rol van kennis over het gedrag te zijn. Zowel Perloff (1993, p30-34) als Ajzen (2001) stellen dat voor de vorming van attitude zowel een cognitief als een affectief proces invloed kan hebben. Bij deze processen speelt kennis een rol voor de vorming van attitude en om deze attitude te kunnen voorspellen zal duidelijk moeten zijn hoeveel kennis er over gedrag bestaat en of deze 'kennis over gedrag' van invloed is op 'attitude ten opzichte van gedrag'. Perloff (1993, p126) noemt het reeds beschikken over kennis van een bepaald onderwerp een belangrijk kenmerk voor het kunnen verwerken van informatie over dit onderwerp. Hij plaatst deze opmerking in relatie tot het ELM-model van Petty & Cacioppo (1981, p264). In dit model beschrijven zij dat een attitude via twee processen veranderd kan worden, namelijk het centrale proces of het perifere proces. Welk proces van toepassing is hangt volgens Petty & Cacioppo af van de motivatie en persoonlijke mogelijkheden om een boodschap te verwerken, waarbij vooraf beschikbare kennis een rol speelt bij het kunnen verwerken van een boodschap. Verder stellen Sheppard et al. (1988) dat bij doelgericht gedrag keuzes bestaan uit alternatieven. Het keuzeproces kan gedrag beïnvloeden en door dit proces te analyseren kunnen volgens hen betere voorspellingen worden gedaan van gedragsintenties. Het kunnen kiezen impliceert dat voldoende kennis moet bestaan over gedrag en uitkomsten hiervan om beslissingen te kunnen nemen.

Petty & Cacioppo stellen dat vooraf beschikbare kennis van invloed is op het kunnen verwerken van informatie. Dit impliceert dat kennis van belang is bij het kunnen nemen van beslissingen. Ook Sheppard et al. (1988) stellen dat voldoende kennis noodzakelijk is om beslissingen te kunnen nemen over gedrag. De invloed van kennis bij het maken van beslissingen over gedrag wordt ook erkend door Ajzen (1991), maar komt niet expliciet in de theorie van gepland gedrag tot uitdrukking. Hij stelt dat voldoende kennis aanwezig moet zijn om een 'attitude ten opzichte van gedrag' te kunnen vormen.

Voor het onderzoek wordt bekeken of het hebben van kennis over het gebruik van de Ooievaarspas van invloed is op de attitude ten opzichte van het gebruik van de pas. De veronderstelling is dat allochtone pashouders minder bekend zijn met de Ooievaarspas en daarom een minder positieve attitude hebben tegenover het gebruik hiervan dan autochtone pashouders.

Een andere tekortkoming in de theorie van gepland gedrag lijkt het concept over de inspanning die het kost om met gedrag een doel te bereiken. Zoals eerder beschreven worden de concepten 'waargenomen gedragscontrole' en 'self-efficacy' met elkaar vergeleken, maar het concept 'self-efficacy' wordt door meer factoren bepaald. Volgens Bandura (1994) wordt het concept 'self-efficacy' bepaald door gedragskeuze, inspanning, volharding en zelfsturing en is het een goede voorspeller van individuele prestaties. De invloed van inspanning van gedrag wordt door Ajzen (1991) niet expliciet genoemd. Bij zijn definitie van 'waargenomen gedragscontrole' gaat het om de ervaren controle en niet om de 'ervaren inspanning'. De inspanning die nodig is om met gedrag een doel te bereiken lijkt echter een belangrijke rol te spelen bij de 'attitude ten opzichte van gedrag'. Wanneer gedrag als inspannend wordt ervaren dan zou dit een negatief effect kunnen hebben op de 'attitude ten opzichte van gedrag'.

Verder hangt volgens Sheppard et al. (1988) de nauwkeurigheid van de voorspelbaarheid van gedrag af van het aantal obstakels die moeten worden genomen om met gedrag een doel te bereiken. Volgens hen zal gedrag als meer inspannend worden ervaren naarmate er meer obstakels zijn. Hiermee impliceren zij dat de hoeveelheid inspanning, die het kost om met gedrag een doel te bereiken, invloed heeft op de voorspelbaarheid van gedrag.

Zowel het concept 'self-efficacy' van Bandura (1994) als de veronderstelling over het aantal obstakels van Sheppard et al. (1988) maken het aannemelijk dat de 'ervaren inspanning' een rol speelt in het voorspellen van gedrag. In het onderzoeksmodel wordt onderzocht of het concept 'ervaren inspanning' bijdraagt aan het verklaren van de 'attitude ten opzichte van gedrag'. De veronderstelling is dat pashouders die bepaalde handelingen, die noodzakelijk zijn om de Ooievaarspas te kunnen gebruiken, te veel moeite vinden minder vaak de intentie hebben om de pas te gebruiken dan pashouders die deze handelingen niet te veel moeite vinden. Mogelijk ervaren allochtone pashouders het gebruiken van de Ooievaarspas vaker als te inspannend dan autochtone pashouders omdat allochtonen een taalbarrière hebben (Roelandt et al., 1990). Onderzocht wordt of de invloed van het concept 'ervaren inspanning' op de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas verschilt voor pashouders wanneer wordt gekeken naar de etnische achtergrond.

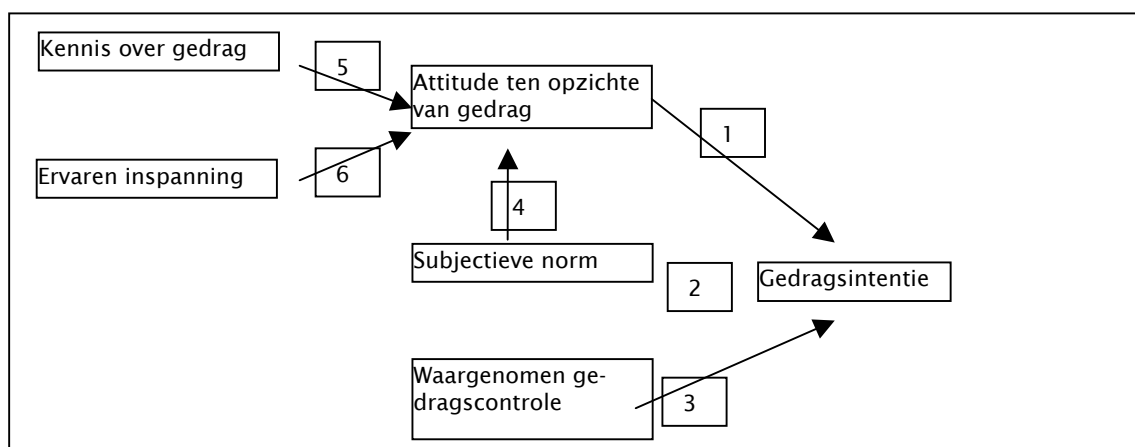
## 2.4 Onderzoeksmodel

De relaties in het onderzoeksmodel worden aan de hand van de onderstaande hypothesen getoetst. Zoals in het conceptueel model wordt de relatie tussen de gedragsintentie en gedrag niet getoond omdat deze relatie niet wordt onderzocht.

In het onderzoeksmodel worden de relaties weergegeven van de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' met de gedragsintentie zoals in de theorie van gepland gedrag (Ajzen & Madden, 1986). Om deze concepten te bepalen worden de in de vorige paragraaf behandelde formules gebruikt (Ajzen, 1991).

In de hiervoor besproken verhandeling komt naar voren dat naast de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' mogelijk ook andere factoren van belang zijn voor het verklaren van gedrag. In dit onderzoek worden de concepten 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning' onderzocht. Deze concepten zijn in het onderzoeksmodel in relatie met de 'attitude ten opzichte van gedrag' weergegeven.

#### Onderzoeksmodel



De getoonde relaties uit het onderzoeksmodel worden in hoofdstuk 4 getoetst. De relaties uit het onderzoeksmodel zijn vertaald naar de volgende hypothesen:

**Hypothese 1:** de attitude ten opzichte van gedrag hangt positief samen met de gedragsintentie.

Deze hypothese is geformuleerd op basis van de theorie van gepland gedrag (Ajzen & Madden, 1986). Zoals besproken voorspellen zij in deze theorie dat een positieve 'attitude ten opzichte van gedrag' zal leiden tot een toename van de intentie om dit gedrag ook te zullen uitvoeren. Als deze hypothese wordt aangenomen betekent het dat de attitude, die pashouders hebben over het gebruik van de Ooievaarspas, van invloed is op de intentie om de pas te gebruiken. Hoe positiever pashouders zijn over de Ooievaarspas, hoe vaker zij van plan zijn om de pas te gebruiken.

**Hypothese 2:** de subjectieve norm hangt positief samen met de gedragsintentie.

Deze hypothese is geformuleerd op basis van de theorie van gepland gedrag (Ajzen & Madden, 1986). Zoals besproken voorspellen zij in deze theorie dat wanneer de 'subjectieve norm' positief is, doordat de sociale omgeving positief is over het gedrag en doordat er belang wordt gehecht aan de sociale omgeving, hierdoor de intentie om dit gedrag ook te zullen uitvoeren zal toenemen.

Voor het onderzoek betekent het aannemen van deze hypothese dat de intentie van de pashouders om de Ooievaarspas te gebruiken beïnvloed wordt door de sociale omgeving van de pashouders. Hoe positiever pashouders denken dat de sociale omgeving het gebruik van de Ooievaarspas beoordeelt en hoe meer belang zij aan de sociale omgeving hechten, hoe vaker zullen zij van plan zijn om de pas te gebruiken.

**Hypothese 3:** de waargenomen gedragscontrole hangt positief samen met de gedragsintentie.

Ook deze hypothese is geformuleerd op basis van de theorie van gepland gedrag (Ajzen & Madden, 1986). Zoals besproken voorspellen zij in deze theorie dat wanneer de opvatting bestaat dat er controle over het gedrag is, hierdoor de intentie om dit gedrag uit te zullen voeren zal toenemen. Het aannemen van deze hypothese zou betekenen dat de intentie van de pashouders om de Ooievaarspas te gebruiken beïnvloed wordt door de controle die men denkt te hebben over het gebruik van de pas. Hoe meer controle pashouders denken te hebben over het gebruik van de Ooievaarspas, hoe vaker zullen zij van plan zijn om de pas te gebruiken.

**Hypothese 4:** de subjectieve norm hangt positief samen met de attitude ten opzichte van gedrag.

Zoals besproken stelt Perloff (1993) dat de sociale omgeving van invloed is op de vorming van de attitude. Wanneer deze hypothese aangenomen kan worden dan betekent het dat pashouders, die denken dat hun sociale omgeving positief tegenover het gebruik van de Ooievaarspas staat en hier belang aan hechten, een positieve attitude zullen hebben ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas.

**Hypothese 5:** de kennis over gedrag hangt positief samen met de attitude ten opzichte van gedrag.

Door verschillende onderzoekers (e.g. Petty & Cacioppo, 1981; Sheppard et al., 1988) wordt beschikbare kennis van belang geacht bij het kunnen nemen van beslissingen. In dit onderzoek wordt getoetst of 'kennis over gedrag' van invloed is op het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' uit de theorie van gepland gedrag. Omdat bij het vormen van de attitude een evaluatie wordt gemaakt van de uitkomst van gedrag en beslist wordt of deze uitkomst positief of negatief is, is de verwachting dat hoe meer 'kennis over gedrag' bestaat hoe positiever de 'attitude ten opzichte van gedrag' zal worden gevormd.

Met het aannemen van deze hypothese zou kunnen worden geconcludeerd dat de kennis die pashouders hebben over de Ooievaarspas van invloed is op de attitude ten opzichte van het gebruik van de pas. Hoe meer kennis pashouders hebben over de Ooievaarspas, hoe positiever zal de attitude ten opzichte van het gebruik van de pas zijn.

**Hypothese 6:** de ervaren inspanning hangt negatief samen met de attitude ten opzichte van gedrag.

Zowel het concept 'self-efficacy' van Bandura (1994), waarin het begrip inspanning is geïntegreerd, als de veronderstelling over het aantal obstakels van Sheppard et al. (1988), die volgens hen een rol spelen bij gedrag, maken het aannemelijk dat de 'ervaren inspanning' een rol speelt in het voorspellen van gedrag. De verwachting is dat wanneer gedrag als inspanning wordt ervaren dit een negatieve invloed zal hebben op de waardering van de verwachte uitkomst van gedrag en hierdoor de 'attitude ten opzichte van gedrag' negatief beïnvloedt.

Wanneer deze hypothese bevestigd wordt dan betekent het dat de inspanning die pashouders ervaren over het gebruik van de Ooievaarspas van invloed is op de attitude ten opzichte van het gebruik hiervan. Hoe meer inspannend pashouders het gebruik van de Ooievaarspas ervaren, hoe negatiever zal de attitude ten opzichte van het gebruik van de pas zijn.

**Hypothese 7:** allochtonen hebben een taalachterstand ten opzichte van de autochtonen.

Deze hypothese is gebaseerd op het onderzoek van Roelandt et al. (1990) waarbij de taalachterstand van allochtonen wordt gezien als een barrière die veroorzaakt dat zij ook een maatschappelijke achterstand hebben ten opzichte van autochtonen.

In het onderzoek wordt aan pashouders gevraagd of zij de Ooievaarsgids, die uitgegeven wordt om de pashouders op de hoogte te houden van de activiteiten waarvoor met de pas korting kan worden verkregen, helder vin-

den. Wanneer allochtone pashouders de Ooievaarsgids minder helder vinden dan autochtone pashouders dan wordt deze hypothese aangenomen.

**Hypothese 8:** de taalachterstand die allochtonen hebben hangt negatief samen met de kennis over gedrag. Omdat uit verschillende onderzoeken (e.g. CBS, 2002; Roelandt et al., 1990) naar voren is gekomen dat allochtonen een onderwijsachterstand hebben, die gedeeltelijk veroorzaakt wordt door de taalachterstand, is de veronderstelling dat allochtone pashouders ook minder kennis hebben over het gebruik van de Ooievaarspas. Wanneer deze hypothese wordt aangenomen dan blijken allochtone pashouders minder bekend zijn met de Ooievaarspas dan autochtone pashouders wat deels veroorzaakt wordt door een taalachterstand.

Zoals besproken blijkt uit de theorie van gepland gedrag dat de gedragsintentie voor een belangrijk deel bepaald wordt door de attitude ten opzichte van het gedrag. In de eerder besproken hypothese 5 is de verwachting weergegeven dat de 'kennis over gedrag' deze 'attitude ten opzichte van gedrag' positief beïnvloedt. Uit de stadsenquête (2002) is naar voren gekomen dat allochtone pashouders minder bekend zijn met de Ooievaarspas en als blijkt dat de invloed van de 'kennis over gedrag' bij allochtone pashouders een grotere invloed heeft op de 'attitude ten opzichte van gedrag' dan bij autochtone pashouders dan is de veronderstelling dat hierdoor de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken negatief wordt beïnvloed. Om te toetsen of de 'kennis over gedrag' bij allochtone pashouders de 'attitude ten opzichte van gedrag' beïnvloedt wordt de volgende hypothese getoetst:

**Hypothese 9:** de kennis die allochtonen hebben over gedrag hangt positief samen met de attitude ten opzichte van gedrag.

Uit de voorgaande verhandeling blijkt dat allochtonen een achterstand hebben op het gebied van onderwijs en een belangrijke oorzaak hiervan is de taalbarrière (CBS, 2002; Roelandt e.a., 1990). Omdat het beheersen van de Nederlandse taal van belang is voor het kunnen gebruiken van de Ooievaarspas is de veronderstelling dat allochtone pashouders het gebruik van de pas als meer inspannend zullen ervaren dan autochtone pashouders. Hiervoor is de volgende hypothese gesteld:

**Hypothese 10:** de taalachterstand die allochtonen hebben hangt positief samen met de ervaren inspanning.

Wanneer deze hypothese wordt aangenomen dan betekent het dat allochtone pashouders het als meer inspannend zullen ervaren om de Ooievaarspas te gebruiken dan autochtone pashouders wat deels veroorzaakt wordt door een taalachterstand.

Zoals besproken blijkt uit de theorie van gepland gedrag dat de gedragsintentie voor een belangrijk deel bepaald wordt door de attitude ten opzichte van het gedrag. In de eerder besproken hypothese 6 is de verwachting weergegeven dat de 'ervaren inspanning' deze 'attitude ten opzichte van gedrag' positief beïnvloedt. Wanneer blijkt dat allochtone pashouders door een taalachterstand het gebruik van de Ooievaarspas als meer inspanning ervaren dan de autochtone pashouders dan heeft dit mogelijk een negatieve invloed op de attitude ten opzichte van het gebruik van de pas. Om dit te toetsen is de volgende hypothese gesteld:

**Hypothese 11:** de 'ervaren inspanning' die allochtonen hebben hangt negatief samen met de 'attitude ten opzichte van gedrag'.

Wanneer hypothesen 9 en 11 aangenomen kunnen worden dan kan worden geconcludeerd of allochtone pashouders een negatievere attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas hebben dan autochtone pashouders. Om te onderzoeken of dit ook invloed heeft op de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken is de volgende hypothese gesteld:

**Hypothese 12:** de attitude ten opzichte van gedrag hangt bij allochtone pashouders positief samen met de gedragsintentie.

In dit hoofdstuk is besproken welke theorie voor dit onderzoek van belang is. In het volgende hoofdstuk wordt de methode van het onderzoek besproken en worden de concepten geoperationaliseerd met behulp van vragen en stellingen.

### 3. Methode

In het vorige hoofdstuk zijn de hypothesen besproken die in dit onderzoek worden getoetst. Om het gebruik van de Ooievaarspas te kunnen onderzoeken is gebruik gemaakt van een schriftelijke enquête ('t Hart et al. 1996, p229). In dit hoofdstuk wordt besproken hoe het onderzoek wordt uitgevoerd. Omdat het een steekproef betreft, worden de betrouwbaarheid en de generaliseerbaarheid van de gegevens besproken. Verder wordt uitgelegd waarom bepaalde vragen én stellingen zijn opgenomen in de gestructureerde vragenlijst. Tot slot worden de in het vorige hoofdstuk behandelde concepten vertaald naar variabelen die zijn geoperationaliseerd met stellingen, waardoor het onderzoeksmodel kan worden getoetst.

#### 3.1 Procedure

Voor het onderzoek is een schriftelijke enquête gehouden waarbij in gestructureerde vragenlijsten wordt gevraagd naar de opvattingen van pashouders over de Ooievaarspas. Om te kunnen generaliseren naar alle pashouders (ruim 70.000) is een aselechte steekproef gehouden en door te stratificeren op de variabelen geslacht, etniciteit, geboortejaar en bijstandsuitkering wordt voorkomen dat voor een van deze variabelen te weinig respondenten vertegenwoordigd zijn.

Om een antwoord te krijgen op de gestelde vragen over relaties tussen de besproken concepten en de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken, wordt gevraagd naar de attitude ten opzichte van het gebruik, de sociale omgeving, de waargenomen gedragscontrole, de kennis over gebruik en de ervaren inspanning. Hierbij wordt de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken vertaald naar de variabele gedragsintentie die als afhankelijke variabele wordt beschouwd. De relatie tussen de intentie van het gebruik en het werkelijke gebruik van de Ooievaarspas wordt achterwege gelaten omdat hiervoor meer dan één meetmoment moet zijn en omdat deze relatie al voldoende is aangetoond (Ajzen, 2001).

Onder respondenten worden alleen diegene beschouwd die een vragenlijst hebben ingevuld en teruggestuurd. Omdat met schriftelijke enquêtes rekening moet worden gehouden met een hoge non-respons is een groter aantal pashouders aangeschreven worden, dan nodig is voor een representatief onderzoek. De hoogte van de respons is van verschillende factoren afhankelijk en varieert volgens 't Hart et al. (1996, p232) tussen de 40% en 80%. Omdat een hoge respons belangrijk is voor de representativiteit van het onderzoek zijn maatregelen genomen als het sturen van een begeleidende brief met een heldere beschrijving van het doel en het belang van het onderzoek, een heldere vormgeving van de vragenlijst en een opbouw met gestructureerde vragen. Bovendien is de vragenlijst verstuurd met een envelop die niet gefrankeerd hoeft te worden. Respondenten zullen volgens Dijkstra & Smit (1999, p56) op deze manier eerder geneigd zijn de vragenlijst terug te sturen. Om het aantal respondenten te verhogen, ook onder niet-gebruikers van de Ooievaarspas, wordt een waardebon verlost van 50 euro.

Uiteindelijk zijn van de 908 vragenlijsten 309 teruggestuurd, waardoor de respons op een uiterst acceptabel percentage van 34% ligt. Vanwege tijdsbeperkingen werd aan het terugsturen een limiet van 2 weken gegeven, dat uiteindelijk tot 3 weken is verlengd. Vragenlijsten, die na deze 3 weken werden ingestuurd, zijn niet meer meegenomen in de dataverwerking. Om met de steekproef naar de gehele populatie pashouders te kunnen generaliseren moet deze steekproef een goede vertegenwoordiging zijn van alle pashouders. Volgens Baarde & de Goede (1995, p129) kan voor een populatie van ongeveer 100.000 een zekerheid van 95% en een betrouwbaarheidsmarge van 3% worden bereikt, wanneer de omvang van de steekproef uit ongeveer 600 personen bestaat. Omdat vooraf rekening werd gehouden met een lagere respons is gestratificeerd voor de variabelen geslacht, geboortejaar, etniciteit en bijstandsuitkering om een evenwichtige verdeling te bereiken. Volgens 't Hart et al. (1996, p240) kan worden gegeneraliseerd naar deelpopulaties wanneer er minimaal 50 respondenten per antwoordca-



tegorie zijn. Voor de variabelen geslacht, etniciteit en bijstandsuitkering is dat gerealiseerd.

Mede omdat inwoners van Den Haag met een bijstandsuitkering de Ooievaarspas automatisch toegestuurd krijgen bestond de kans dat alleen de gebruikers van de pas de vragenlijst zouden invullen en de niet-gebruikers de vragenlijst irrelevant zouden vinden. Aangezien 14% van de pashouders aangeeft nooit van de Ooievaarspas gebruik te maken is ook deze groep representatief vertegenwoordigd. Tussen pashouders met of zonder bijstandsuitkering bestaat geen significant ( $p > .05$ ) verschil wanneer wordt gekeken naar het wel of niet gebruiken van de Ooievaarspas. Verder is gekeken hoelang de pashouders in het bezit zijn van de Ooievaarspas en uit de resultaten blijkt dat bijna driekwart van de pashouders de pas langer dan 12 maanden in het bezit heeft.

### 3.2 Meetinstrument

Als meetinstrument is een vragenlijst opgesteld bestaande uit 43 gesloten vragen en stellingen met gestructureerde antwoordcategorieën (behalve voor geboortjaar), zie bijlage I. Het eerste deel van de vragenlijst bestaat uit vragen over persoonskenmerken van de respondent. Vragen 1 t/m 5 zijn gesteld om het geslacht, het geboortjaar, het land van herkomst van de ouders, de opleiding van de respondent, en het wel of niet hebben van een bijstandsuitkering van de respondent te achterhalen.

Bij vraag 3 wordt gevraagd naar het geboorteland van de ouders met als antwoordmogelijkheden Nederland, Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Antillen en anders. Wanneer het geboorteland verschilt tussen beide ouders dan wordt gevraagd het geboorteland van de moeder te geven (SG-BO, 2002).

Bij vraag 4 wordt gevraagd naar het opleidingsniveau met als antwoordmogelijkheden geen, basisschool, MAVO, HAVO/VWO, LBO/MBO, HBO/WO en anders. Deze vragen zijn als eerste gesteld, omdat wanneer met lastige vragen wordt begonnen men mogelijk sneller zal afzien van het invullen van de vragenlijst. Met deze persoonskenmerken kan worden onderzocht of de resultaten generaliseerbaar zijn voor alle pashouders.

Met vraag 6 wordt vastgesteld hoelang men in het bezit is van de Ooievaarspas en bestaat uit antwoordcategorie korter dan 3 maanden, 3 tot 6 maanden, 6 tot 12 maanden en langer dan 1 jaar. Om te achterhalen hoe vaak pashouders de Ooievaarspas de afgelopen 12 maanden gebruikt hebben wordt vraag 7 gesteld met antwoordcategorie nooit, 1-10 keer, 11-20 keer, meer dan 20 keer en onbekend.

Met vraag 8 wordt gevraagd hoe groot men de kans schat de Ooievaarspas te zullen gebruiken in de komende 12 maanden met antwoordcategorie zeer klein, klein, groot en zeer groot. Ter controle is vraag 28 gesteld waarbij wordt gevraagd of men van plan is de Ooievaarspas in het komende jaar te gaan gebruiken. Vragen 9 t/m 14 gaan over het gebruik van dagbladen en televisie waarbij antwoordcategorieën nooit, soms, regelmatig en vaak worden gegeven. Voor de stellingen 16 t/m 20 wordt een antwoordcategorie gegeven zoals een 5-punts Likertschaal, echter met een opvatting in het antwoord. Zo kunnen voor stellingen 16 en 17 'informatie over de Ooievaarspas in de media is' antwoorden gegeven worden van heel onduidelijk tot heel duidelijk en zeer onvolledig tot zeer volledig. Stellingen 15 + 21 t/m 43 zijn gebaseerd op een 5-punts Likertschaal: 1=helemaal niet mee eens, 2=niet mee eens, 3=neutraal, 4=mee eens, 5=helemaal mee eens.

### 3.3 Operationalisatie

Om het onderzoeksmodel te kunnen toetsten zijn de concepten uit dit model vertaald naar variabelen. Voor het bepalen van deze variabelen zijn een aantal stellingen beantwoord die per variabele worden behandeld. De variabelen 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' worden gemeten met stellingen die zijn gebaseerd op de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 1991). Om de gedragsintentie vast te stellen hebben respondenten op de stelling 'ik ben van plan om de Ooievaarspas in het komende jaar te gaan gebruiken' aangegeven of ze het hiermee eens of oneens zijn. Voor de onafhankelijke variabelen zijn meerdere vragen gesteld om de interne betrouwbaarheid te verhogen. De interne betrouwbaarheid is gemeten met een itemanalyse op basis van Cronbach's

Alpha. In deze analyse wordt gecontroleerd in hoeverre voor de stellingen, waarmee een variabele wordt vastgesteld, dezelfde antwoorden zijn gegeven. Hoe groter de variantie in de antwoorden, hoe minder zeker kan worden gesteld dat met de stellingen hetzelfde wordt gemeten. De interne betrouwbaarheid die met de itemanalyse wordt vastgesteld moet minimaal  $\alpha=.65$  zijn. Uit de itemanalyse blijkt dat de meting van de variabele 'waargenomen gedragscontrole' onvoldoende betrouwbaar is ( $\alpha=.57$ ). Verder blijken de andere onafhankelijke variabelen 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm', 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning' voldoende betrouwbaar te zijn vastgesteld ( $\alpha=.66$ ,  $\alpha=.67$ ,  $\alpha=.71$  en  $\alpha=.83$ ).

Voor het meten van de onafhankelijke variabele **attitude ten opzichte van gedrag** hebben respondenten vier stellingen beantwoord. Voor het meten van de 'attitude ten opzichte van gedrag' vermenigvuldigt Ajzen (1991) de evaluatie van de uitkomst van gedrag met opvattingen over het gedrag. Voor het vaststellen van de evaluatie hebben respondenten de stelling 'het krijgen van korting vind ik' (antwoordcategorie: heel onbelangrijk, onbelangrijk, neutraal, belangrijk en heel belangrijk) beantwoord. Deze evaluatie wordt vervolgens vermenigvuldigd met de opvattingen over gedrag, die worden gemeten met de stellingen 'het gebruik van de Ooievaarspas vind ik' (antwoordcategorie: helemaal niet zinnig, niet zinnig, neutraal, zinnig, heel zinnig), 'met de Ooievaarspas krijg ik korting op allerlei activiteiten' (antwoordcategorie: Likertschaal) en 'ik vind de Ooievaarspas nuttig' (antwoordcategorie: Likertschaal).

Om de onafhankelijke variabele **subjectieve norm** te meten zijn drie stellingen beantwoord over hoe pashouders denken dat de sociale omgeving het gebruik van de Ooievaarspas beoordeelt en wat de motivatie is om hieraan te gehoorzamen. Volgens de methode van Ajzen (1991) wordt de sociale norm vermenigvuldigd met de motivatie om zich aan deze norm te conformeren. De norm wordt vastgesteld met behulp van de stelling 'vrienden/familie staan positief tegenover het gebruik van de Ooievaarspas' (antwoordcategorie: Likertschaal). De motivatie om te gehoorzamen wordt vastgesteld met de stellingen 'ik vind het over het algemeen belangrijk wat mensen van mij vinden' (antwoordcategorie: Likertschaal) en 'ik vind het belangrijk wat vrienden/familie van mij vinden' (antwoordcategorie: Likertschaal).

Om de onafhankelijke variabele **waargenomen gedragscontrole** te bepalen wordt gemeten hoeveel controle men denkt te hebben over het gedrag en hoeveel "kracht" over de controle bestaat (Ajzen, 1991). Hiervoor hebben respondenten antwoord moeten geven op de stellingen 'het hangt helemaal van mijzelf af of ik de Ooievaarspas gebruik' (antwoordcategorie: Likertschaal) en 'als ik zou willen zou ik de Ooievaarspas kunnen gebruiken' (antwoordcategorie: Likertschaal).

Om de onafhankelijke variabele **kennis over gedrag** te meten wordt gevraagd naar opvattingen hierover met dezelfde methode die Ajzen (1991) gebruikt om de evaluatie van de uitkomst van gedrag te bepalen. Om de veronderstelling over de invloed van informatie over gedrag te meten zijn drie stellingen door respondenten beantwoord, namelijk 'informatie over de Ooievaarspas in de media is' (antwoordcategorie: heel onduidelijk, onduidelijk, neutraal, duidelijk, heel duidelijk), 'informatie over de Ooievaarspas in de media is' (antwoordcategorie: zeer onvolledig, onvolledig, neutraal, volledig, zeer volledig) en 'ik weet bij welke activiteiten ik met de Ooievaarspas korting kan krijgen' (antwoordcategorie: Likertschaal).

Om de veronderstelling over de invloed van **ervaren inspanning** op gedragsintentie te meten zijn drie stellingen beantwoord, namelijk: 'ik vind het te veel moeite om de Ooievaarspas te gebruiken' (antwoordcategorie: Likertschaal), 'ik vind het te veel moeite om een pasfoto op de Ooievaarspas te plakken' (antwoordcategorie: Likertschaal) en 'ik vind het te veel moeite om de Ooievaarspas mee te nemen naar elke activiteit' (antwoordcategorie:

Likertschaal). Hierbij wordt de moeite, die moet worden uitgevoerd om met het gebruik van de Ooievaarspas het doel van de pas te bereiken, gezien als inspanning.

Zoals in het eerste hoofdstuk is behandeld wordt de etnische achtergrond van de pashouders vastgesteld door te vragen naar het geboorteland van de ouders. Pashouders waarvan één of beide ouders in het buitenland zijn geboren worden tot de allochtone pashouders gerekend en pashouders waarvan beide ouders in Nederland zijn geboren worden tot de autochtone pashouders gerekend. Verder wordt ook onderzocht of allochtone pashouders een taalachterstand hebben ten opzichte van autochtone pashouders. Om dit te onderzoeken is aan pashouders de stelling 'wat je met de Ooievaarspas kan doen is in de Ooievaarsgids helder omschreven' voorgelegd.

In het volgende hoofdstuk worden de resultaten besproken die met de schriftelijke enquête zijn verkregen en worden de relaties tussen de variabelen onderling bekeken. Verder wordt onderzocht in welke mate de onafhankelijke variabelen de afhankelijke variabele verklaren.

## 4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de gegevens, verkregen door de schriftelijke enquêtes, geanalyseerd. Allereerst worden de antwoorden van de vragen en stellingen besproken die antwoord moeten geven op de praktische vragen van de gemeente Den Haag. Vervolgens worden de hypothesen uit hoofdstuk 2 met behulp van een correlatieanalyse en een regressieanalyse getoetst. Onderzocht wordt in hoeverre de concepten de afhankelijke variabele verklaren en of hierbij verschillen zijn gevonden wanneer wordt gekeken naar de etnische achtergrond van de pashouders.

### 4.1 Praktische vragen

Voor de gemeente Den Haag zijn in het eerste hoofdstuk praktische vragen gesteld die in deze paragraaf worden behandeld. Aan de pashouders zijn vragen voorgelegd over het gebruik van de media door de pashouders. Hiermee kan worden bekeken of de gemeente Den Haag voor haar communicatie met de pashouders effectief gebruik kan maken van de media die voor de pashouders beschikbaar zijn. Verder is gevraagd of de activiteiten waaraan kan worden deel genomen bij verschillende instellingen helder zijn omschreven in de Ooievaarsgids. Omdat uit eerder onderzoek van SGBO (2002) is gebleken dat ruim éénderde van de pashouders denkt te worden aangekeken door kassamedewerkers wanneer zij de Ooievaarspas gebruiken is deze vraag ook in de schriftelijke enquête gesteld. Ook is gevraagd of pashouders zich schamen om de Ooievaarspas te gebruiken. Verder zijn vragen gesteld over de aanvraagprocedure. Het gaat hierbij om de regels omtrent het aanvragen van de Ooievaarspas, het jaarlijks aanvragen van pas en de bijgeleverde instructie om de pas te gebruiken. Voor alle vragen is ook bekeken of er verschillen bestaan tussen allochtone pashouders en autochtone pashouders. Om de significante verschillen tussen deze pashouders te kunnen bepalen is gebruik gemaakt van de Mann-Whitney toets met een betrouwbaarheid van 95% oftewel een significantieniveau van  $p < .05$ .

Uit de gegevens blijkt dat ruim driekwart van alle pashouders regelmatig tot vaak naar de televisie kijkt. Ook de regionale televisiezender TV-West is populair. Net iets meer dan de helft (51%) van de pashouders kijkt regelmatig tot vaak naar deze zender. De lokale dagbladen worden redelijk gelezen, waarbij de Posthoorn het hoogst scoort: meer dan 65% van de pashouders leest dit dagblad regelmatig tot vaak. Hierna volgt de stadskrant die door ruim éénderde van de pashouders regelmatig tot vaak wordt gelezen. Het dagblad de Haagse Courant wordt het minst door de pashouders gelezen, namelijk twee op de tien pashouders geven aan het dagblad regelmatig tot vaak te lezen.

Wanneer wordt gekeken naar de etnische achtergrond van de pashouders dan blijken allochtone pashouders de besproken dagbladen minder te lezen dan autochtone pashouders. Autochtone pashouders geven 2 keer zo vaak aan regelmatig tot vaak de dagbladen Stadskrant en Haagse Courant te lezen als allochtone pashouders. Ook de Posthoorn wordt minder vaak door allochtone pashouders gelezen dan door autochtone pashouders, namelijk door iets meer dan de helft van de allochtone pashouders tegenover ruim driekwart van de autochtone pashouders.

Uit de bovenstaande resultaten blijkt dat de lokale televisiezender TV-West door ruim de helft van alle pashouders wordt bekeken en hiermee een geschikt medium lijkt om pashouders over de Ooievaarspas te informeren. Van de dagbladen is vooral de Posthoorn een veel gelezen blad en ondanks dat allochtone pashouders het blad minder vaak lezen dan autochtone pashouders lijkt het toch een geschikt medium om pashouders te informeren over de Ooievaarspas.

De gemeente Den Haag heeft een gids (de Ooievaarsgids) uitgebracht waarin de activiteiten staan beschreven waar pashouders korting kunnen krijgen met de pas. Per rubriek staat beschreven bij welke instellingen pashouders terecht kunnen en hoeveel korting zij krijgen. Uit de gegevens blijkt dat ruim driekwart van de pashouders vindt dat de activiteiten in de Ooievaarsgids helder omschreven zijn. Allochtone pashouders (70%) vinden de

Ooievaarsgids minder vaak helder omschreven dan autochtone pashouders (90%).

Verder is aan de pashouders gevraagd of zij denken te worden aangekeken door kassamedewerkers wanneer ze de Ooievaarspas gebruiken. Uit eerder onderzoek is gebleken dat één derde van de pashouders wel eens denkt te worden aangekeken door kassamedewerkers wanneer zij de Ooievaarspas gebruiken (SGBO, 2002). Uit de gegevens van de schriftelijke enquête blijkt dat twee op de tien pashouders het eens zijn met de stelling dat zij worden aangekeken. Ook is aan de pashouders de stelling voorgelegd of zij zich schamen om de Ooievaarspas te gebruiken. Slechts één op de tien pashouders is het met deze stelling eens.

Hieruit blijkt dat de pashouders in dit onderzoek minder vaak aangegeven dat ze worden aangekeken door kassamedewerkers dan in het onderzoek van SGBO (2002).

In de vragenlijst zijn ook een aantal vragen gesteld over de aanvraagprocedure van de Ooievaarspas. Bijna één derde van de pashouders vindt dat er veel regels zijn verbonden aan het aanvragen van de Ooievaarspas. Allochtone pashouders geven vaker aan dat er veel regels zijn verbonden aan het aanvragen van de Ooievaarspas, namelijk vier op de tien tegenover een kwart van de autochtone pashouders. Het aanvragen van de Ooievaarspas vindt één op de tien pashouders vervelend, maar ruim één derde van de pashouders geeft aan de pas vaker te zullen gebruiken wanneer zij deze niet elk jaar zouden hoeven aan te vragen. De bijgeleverde instructie over het gebruik van de Ooievaarspas vindt één op de tien pashouders ingewikkeld. Het zijn vooral de allochtone pashouders die aangeven dat zij de bijgeleverde instructie ingewikkeld vinden aangezien zij deze instructie 3 keer zovaak ingewikkeld vinden als autochtone pashouders.

Uit de resultaten blijkt dat vooral de lokale televisiezender TV-West en het lokale huis-aan-huisblad de Posthoorn door pashouders regelmatig bekeken en gelezen worden. De Ooievaarsgids, waarin beschreven staat bij welke activiteiten de Ooievaarspas gebruikt kan worden, is voor de meeste pashouders helder. De meeste pashouders denken niet dat ze worden aangekeken bij het gebruik van de Ooievaarspas en ook schamen zij zich niet om de pas te gebruiken. Ook de aanvraagprocedure vinden de meeste pashouders niet vervelend. Wel geeft één derde van de pashouders aan de Ooievaarspas vaker te zullen gebruiken als ze deze pas niet elk jaar aan zouden hoeven te vragen. De bijgeleverde instructie, die beschrijft hoe de Ooievaarspas moet worden gebruikt, wordt door de meeste pashouders niet als ingewikkeld ervaren.

In de volgende paragraaf worden de hypothesen uit het tweede hoofdstuk beantwoord met behulp van een correlatieanalyse en een regressieanalyse. Hierbij worden de vragen en stellingen ook onderling behandeld die zijn gesteld om de variabelen te kunnen bepalen.

#### 4.2 Correlatieanalyse

Met behulp van een correlatieanalyse op basis van Spearman's rho zijn de relaties tussen de variabelen onderzocht. In de volgende paragraaf wordt met behulp van een regressieanalyse gecontroleerd of de gevonden correlaties stand houden. Hierbij worden vervolgens ook de hypothesen uit hoofdstuk 2 getoetst. Een relatie wordt significant geacht wanneer deze met minimaal 99% betrouwbaarheid is aangetoond oftewel een significantieniveau heeft van  $p < .01$ . Verder worden ook de antwoorden behandeld die zijn gebruikt om de variabelen vast te stellen en wordt geanalyseerd of er verschillen bestaan tussen allochtone pashouders en autochtone pashouders met behulp van de Mann-Whitney toets ( $p < .05$ ). Omdat het in dit onderzoek van belang is de verschillen tussen allochtone en autochtone pashouders te achterhalen wordt voor zowel de allochtone pashouders en de autochtone pashouders een correlatieanalyse uitgevoerd (bijlage II en III).

De gedragintentie is vastgesteld door pashouders te vragen of zij van plan zijn de Ooievaarspas in het komende jaar te gebruiken. Maar liefst 85% van de pashouders geeft aan dat zij de intentie hebben om de pas te gebruiken. Autochtone pashouders hebben iets vaker de intentie om de pas te gebruiken, namelijk negen op de tien, dan allochtone pashouders waarvan acht op de tien deze intentie hebben. In de volgende paragraaf worden onderzocht waardoor de allochtone pashouders minder vaak van plan zijn om de Ooievaarspas te gebruiken dan autochtone pashouders.

Uit de correlatieanalyse blijkt de variabele **attitude ten opzichte van gedrag** positief en significant ( $p < .01$ ) te correleren met de variabele **gedragsintentie** voor zowel allochtone pashouders als autochtone pashouders met  $r = .455$  en  $r = .577$ .

Hieruit kan worden afgeleid dat pashouders die positief ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas staan ook vaker van plan zijn om de pas te gebruiken. Om hier echter zeker van te zijn wordt in de volgende paragraaf nog een regressieanalyse uitgevoerd. Uit de resultaten blijkt dat negen van de tien pashouders het krijgen van korting belangrijk vinden. Autochtone pashouders geven iets vaker aan de Ooievaarspas zinnig (92%) en nuttig (96%) te vinden dan allochtone pashouders met 83% en 87%. Verder is ruim tweederde van de pashouders het eens met de stelling dat met de Ooievaarspas korting kan worden verkregen.

Hieruit blijkt dat de meeste pashouders een positieve attitude hebben tegenover het gebruik van de Ooievaarspas. In de volgende paragraaf wordt besproken waarom allochtone pashouders een minder positieve attitude hebben tegenover het gebruik van de Ooievaarspas dan autochtone pashouders.

Verder blijkt uit de correlatieanalyse dat de correlatie tussen de variabele **subjectieve norm** en de variabele **gedragsintentie** niet significant ( $p > .01$ ) is voor zowel allochtone pashouders als autochtone pashouders. Hierdoor lijkt te kunnen worden geconcludeerd dat de sociale omgeving van de pashouders niet van invloed is op de intentie van de pashouders om de Ooievaarspas te gebruiken. Tweederde van de pashouders geeft aan dat vrienden en familie positief tegenover het gebruik van de Ooievaarspas staan, maar slechts éénderde van de pashouders vindt het belangrijk wat vrienden en familie van hen vinden. Bij de meeste pashouders is de sociale omgeving dus positief over het gebruik van de Ooievaarspas.

Het gebrek aan motivatie om naar de sociale omgeving te luisteren lijkt te verklaren waarom voor de variabele 'subjectieve norm' geen relatie is gevonden met de gedragsintentie. In de volgende paragraaf wordt gecontroleerd of inderdaad geen verband bestaat met behulp van een regressieanalyse.

Tussen de variabele **waargenomen gedragscontrole** en de variabele **gedragsintentie** is wel een significante ( $p < .01$ ) en positieve correlatie gevonden voor zowel allochtone pashouders als autochtone pashouders met  $r = .303$  en  $r = .391$ . De variabele 'waargenomen gedragscontrole' is, zoals eerder besproken, echter niet voldoende betrouwbaar gebleken.

Acht van de tien pashouders geven aan dat het gebruik van de Ooievaarspas aan henzelf ligt en dat zij de Ooievaarspas kunnen gebruiken wanneer zij willen. Pashouders kunnen dus gebruik maken van de Ooievaarspas wanneer zij dat willen en aangezien de pas voor inwoners met een laag inkomen gratis is en inwoners met een bijstandsinkomen de pas automatisch thuisgestuurd krijgen is dit ook zoals verwacht.

Verder is uit de correlatieanalyse gebleken dat de variabele **kennis over gedrag** significant ( $p < .01$ ) en positief correleert met de variabele **attitude ten opzichte van gedrag** voor zowel allochtone pashouders als autochtone pashouders met  $r = .294$  en  $r = .361$ .

De helft van de pashouders vindt de informatie over de Ooievaarspas in de media duidelijk en vier op de tien pashouders vinden deze informatie volledig. Toch weten zeven op de tien pashouders bij welke activiteiten korting

kan worden verkregen met de Ooievaarspas. Hierbij bestaan echter verschillen wanneer wordt gekeken naar de etnische achtergrond van de pashouders. Van de allochtone pashouders geven zes van de tien aan te weten bij welke activiteiten korting kan worden verkregen tegenover acht van de tien autochtone pashouders. Allochtone pashouders zijn minder op de hoogte waar de Ooievaarspas gebruikt kan worden dan autochtone pashouders en hebben dus minder kennis over het gebruik van de pas.

Ook is uit de correlatieanalyse een significante ( $p < .01$ ) en negatieve correlatie gebleken tussen de variabele **ervaren inspanning** en de variabele **attitude ten opzichte van gedrag** voor zowel allochtone pashouders als autochtone pashouders met  $r = -.422$  en  $r = -.356$ .

Hieruit lijkt te kunnen worden geconcludeerd dat pashouders, die de noodzakelijke handelingen om de Ooievaarspas te gebruiken te veel moeite vinden, minder vaak van plan zijn om de pas te gebruiken, maar om dit te controleren wordt in de volgende paragraaf een regressieanalyse uitgevoerd. Uit de gegevens blijkt maar een klein deel (6%) van de pashouders het te veel moeite te vinden om de Ooievaarspas te gebruiken. Allochtone pashouders geven echter 2 keer zo vaak aan dat het gebruik van de Ooievaarspas te veel moeite te vinden als autochtone pashouders. Eén op de tien pashouders vindt het meenemen van de Ooievaarspas naar een activiteit te veel moeite. Allochtone pashouders (13%) geven vaker aan dat ze het meenemen van de Ooievaarspas naar een activiteit te veel moeite te vinden, dan autochtone pashouders (5%). Eén van de handelingen die nodig is om de pas te gebruiken is het plakken van een pasfoto op de pas. Deze handeling wordt door 16% van de pashouders als te veel moeite ervaren.

Uit deze resultaten kan dus worden geconcludeerd dat een klein aantal pashouders het te veel moeite vindt om de Ooievaarspas te gebruiken. Allochtone pashouders geven vaker aan dat ze het te veel moeite vinden om de Ooievaarspas te gebruiken dan autochtone pashouders.

Uit de correlatieanalyse blijken een aantal variabelen ook onderling significant ( $p < .01$ ) te correleren, waarbij de resultaten verschillen voor de allochtone pashouders en de autochtone pashouders. Correlaties waarbij de variabele waargenomen gedragscontrole is betrokken worden buiten deze beschouwing gelaten omdat deze variabele niet valide is gebleken. In de correlatieanalyse die is uitgevoerd voor de autochtone pashouders blijkt de variabele **ervaren inspanning** ook te correleren met variabelen **gedragsintentie** en **kennis over gedrag**. In de volgende paragraaf wordt gecontroleerd of de correlatie met de gedragsintentie ook significant blijkt in de regressieanalyse. De gevonden relatie tussen de variabelen 'ervaren inspanning' en 'kennis over gedrag' valt buiten het onderzoekskader.

#### 4.3 Regressieanalyse

In de vorige paragraaf zijn de relaties besproken die zijn gevonden in de correlatieanalyses. Hieruit lijken een aantal van de hypothesen, afgeleid uit het onderzoeksmodel, te kunnen worden aangenomen maar om dit te controleren is een regressieanalyse uitgevoerd met een betrouwbaarheid van 99%.

Het onderzoeksmodel wordt met behulp van een regressieanalyse getoetst. Hierbij wordt eerst een regressieanalyse (tabel 1) uitgevoerd waarbij de variabele gedragsintentie als afhankelijke variabele wordt beschouwd en vervolgens wordt een regressieanalyse (tabel 2) uitgevoerd waarbij de 'attitude ten opzichte van gedrag' als afhankelijke variabele wordt gesteld. Voor beide analyses wordt ook onderzocht of er verschillen bestaan wanneer wordt gekeken naar allochtone pashouders en autochtone pashouders. Zoals bij de hiervoor besproken correlatieanalyse wordt rekening gehouden met het gebrek aan interne validiteit voor de variabele 'waargenomen gedragscontrole'.

Hieronder staat de regressieanalyse (tabel 1) waarbij wordt gecontroleerd in hoeverre de onafhankelijke variabelen 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm', 'waargenomen gedragscontrole', 'kennis over gedrag' en

'ervaren inspanning' de variantie verklaren voor de afhankelijke variabele gedragsintentie. Hierbij wordt gekeken wat de verschillen zijn wanneer allochtone pashouders en autochtone pashouders worden geanalyseerd.

Tabel 1: regressie van de gedragsintentie op de onafhankelijke variabelen 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm', 'waargenomen gedragscontrole', 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning'

Onafhankelijke variabelen:	Afhankelijke variabele: gedragsintentie (allochtone pashouders) $\beta$	Afhankelijke variabele: gedragsintentie (autochtone pashouders) $\beta$
attitude ten opzichte van gedrag	.519**	.423**
subjectieve norm	-.146	.102
waargenomen gedragscontrole	.005	.087
kennis over gedrag	-.171	-.078
ervaren inspanning	-.125	-.140
<b>R<sup>2</sup> (aangepast)</b>	<b>.262**</b>	<b>.268**</b>

\*\* significant op 0.01

Uiteindelijk wordt in de hiervoor getoonde regressieanalyses (tabel 1) de afhankelijke variabele gedragsintentie bij de allochtone pashouders voor 26,2% door de onafhankelijke variabelen verklaard en voor 26,8% bij de autochtone pashouders.

Uit de correlatieanalyse is bij autochtone pashouders ook een relatie gebleken tussen de variabelen 'ervaren inspanning' en gedragsintentie, maar deze relatie blijkt niet significant ( $p > .01$ ) in de regressieanalyse.

Uit deze regressieanalyses blijkt voor alle pashouders alleen de variabele 'attitude ten opzichte van gedrag' een deel van de variantie van de gedragsintentie significant ( $p < .01$ ) te verklaren met  $\beta = .519$  en  $\beta = .423$ . Hiermee kan **hypothese 1** ('de attitude ten opzichte van gedrag hangt positief samen met de gedragsintentie') worden aangenomen.

Uit de eerder besproken correlatieanalyse is al gebleken dat er geen significante ( $p > .01$ ) relatie is tussen de variabele 'subjectieve norm' en de variabele gedragsintentie, maar dit kan met de resultaten uit de regressieanalyses worden bevestigd. **Hypothese 2** ('de subjectieve norm hangt positief samen met de gedragsintentie') kan dus niet worden aangenomen.

Ook blijkt de variabele 'waargenomen gedragscontrole' geen significante ( $p > .01$ ) verklaring te geven voor de gedragsintentie ook al is er in de correlatieanalyse wel een significante ( $p < .01$ ) correlatie gevonden tussen de variabelen. Hiermee kan ook **hypothese 3** ('de waargenomen gedragscontrole hangt positief samen met de gedragsintentie') niet worden aangenomen. De andere variabelen 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning' geven ook geen significante ( $p > .01$ ) verklaring voor de variantie van de gedragsintentie.

Uit deze regressieanalyse kan de theorie van gepland gedrag niet in zijn geheel bevestigd worden. Het is niet bewezen dat de concepten 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' een deel van de variantie van de afhankelijke variabele gedragsintentie verklaren. Mogelijk wordt de relatie tussen onafhankelijke variabele 'waargenomen gedragscontrole' en de afhankelijke variabele gedragsintentie niet aangetoond door het gebrek aan interne validiteit van de variabele 'waargenomen gedragscontrole'.

Uit de resultaten kan niet worden aangetoond dat de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken beïnvloed wordt door de sociale omgeving van de pashouders en de controle die zij denken te hebben op het gebruik van de pas. Wel is er een duidelijk verband aangetoond tussen de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas en de intentie om deze pas in de toekomst te gaan gebruiken. Wanneer pashouders het krijgen van korting positief beoordelen en zij denken dat met de Ooievaarspas korting kan



worden verkregen dan zal dit de intentie om de pas te gebruiken beïnvloeden.

Hieronder worden de regressieanalyse (tabel 2) getoond die is uitgevoerd waarbij de 'attitude ten opzichte van gedrag' als afhankelijke variabele wordt beschouwd.

*Tabel 2: regressie van de 'attitude ten opzichte van gedrag' op de onafhankelijke variabelen 'subjectieve norm', 'waargenomen gedragscontrole', 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning'*

Onafhankelijke variabelen:	Afhankelijke variabele: attitude ten opzichte van gedrag (allochtone pashouders) $\beta$	Afhankelijke variabele: attitude ten opzichte van gedrag (autochtone pashouders) $\beta$
subjectieve norm	.224**	.143
waargenomen gedragscontrole	.357**	.445**
kennis over gedrag	.221**	.108
ervaren inspanning	-.325**	-.258**
<b>R<sup>2</sup> (aangepast)</b>	<b>.402**</b>	<b>.404**</b>

\*\* significant op 0.01

Uit het hiervoor besproken regressieanalyse (tabel 2) blijken significante ( $p < .01$ ) verschillen te bestaan tussen de allochtone pashouders en de autochtone pashouders. Uiteindelijk verklaren de onafhankelijke variabelen voor zowel de allochtone pashouders als de autochtone pashouders 40% van de variantie van de afhankelijke variabele 'attitude ten opzichte van gedrag'. De variabelen die bijdragen aan de verklaring van deze afhankelijke variabele verschillen wanneer wordt gekeken naar de etnische achtergrond van de pashouders. Verder blijkt uit de regressieanalyse dat de variabele 'waargenomen gedragscontrole' bijdraagt aan de verklaring van de afhankelijke variabele 'attitude ten opzichte van gedrag', maar omdat de eerstgenoemde variabele niet intern valide is gebleken is deze relatie buiten de analyse gelaten.

De variabele 'subjectieve norm' blijkt wel significant ( $p < .01$ ) bij te dragen aan de verklaring van de afhankelijke variabele 'attitude ten opzichte van gedrag' voor allochtone pashouders met  $\beta = .224$ , maar niet voor autochtone pashouders.

Dit betekent dat **hypothese 4** ('de subjectieve norm hangt positief samen met de attitude ten opzichte van gedrag') wel kan worden aangenomen voor allochtone pashouders, maar niet voor autochtone pashouders.

Hieruit blijkt dat bij de allochtone pashouders de sociale omgeving de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas beïnvloedt.

Verder blijkt uit de regressieanalyse dat de verklaring van de 'attitude ten opzichte van gedrag' bij allochtone pashouders gedeeltelijk significant ( $p < .01$ ) verklaard wordt door de variabele 'kennis over gedrag' met  $\beta = .221$ , maar dit geldt niet voor de autochtone pashouders. **Hypothese 5** ('de kennis over gedrag hangt positief samen met de attitude ten opzichte van gedrag') kan dus wel worden aangenomen voor allochtone pashouders, maar niet voor autochtone pashouders.

Hieruit blijkt dat de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas bij allochtone pashouders beïnvloed wordt door de kennis die zij hebben over het gebruik.

Uit deze regressieanalyse blijkt verder dat voor zowel de allochtone pashouders als de autochtone pashouders een significant ( $p < .01$ ) verband bestaat tussen de variabele 'ervaren inspanning' en de variabele 'attitude ten opzichte van gedrag' met  $\beta = -.325$  en  $\beta = -.258$ . Hiermee kan **hypothese 6** ('de ervaren inspanning hangt negatief samen met de attitude ten opzichte van gedrag') worden aangenomen.

Oftewel, de inspanning die pashouders ervaren voor het gebruik van de Ooievaarspas zal de attitude ten opzichte van het gebruik van de pas beïnvloeden.

In de vorige paragraaf is duidelijk geworden dat allochtone pashouders minder vaak de intentie hebben om de Ooievaarspas te gebruiken dan autochtone pashouders. Uit eerder onderzoek (stadsenquête gemeente Den Haag, 2002) is al gebleken dat allochtone pashouders minder gebruik maken van de Ooievaarspas dan autochtone pashouders. Om te achterhalen wat hiervan de oorzaak is worden de in het tweede hoofdstuk behandelde hypothesen getoetst.

Uit het verschillende onderzoeken (e.g. CBS, 2002; Roelandt et al., 1990) is gebleken dat allochtonen een onderwijsachterstand hebben die gedeeltelijk veroorzaakt wordt door een taalachterstand. Uit de eerder besproken resultaten in de eerste paragraaf kan worden achterhaald of de allochtone pashouders een taalachterstand hebben. Uit deze resultaten is gebleken dat allochtone pashouders de Ooievaarsgids minder helder vinden dan de autochtone pashouders. Verder vinden zij de bijgeleverde instructie over het gebruik van de Ooievaarspas vaker ingewikkeld dan de autochtone pashouders. Hiermee kan **hypothese 7** ('allochtonen hebben een taalachterstand ten opzichte van de autochtonen') worden aangenomen.

Eerder is al gebleken dat allochtone pashouders minder op de hoogte zijn bij welke activiteiten de Ooievaarspas gebruikt kan worden dan autochtone pashouders en zij hebben dus minder kennis over het gebruik van de pas. Omdat uit eerder onderzoek van Roelandt et al. (1990) is gebleken dat de onderwijsachterstand van allochtonen gedeeltelijk veroorzaakt wordt door een taalachterstand, wordt de veronderstelling, dat een taalachterstand bij allochtone pashouders de oorzaak is van het minder hebben van kennis over het gebruik van de Ooievaarspas, aangenomen. Ook blijkt er een positieve en significante ( $p < .01$ ) relatie ( $r = .396$ ) tussen de variabele 'kennis over gedrag' en de stelling over de helderheid van de Ooievaarsgids, die gebruikt is de taalachterstand te toetsen. **Hypothese 8** ('de taalachterstand die allochtonen hebben hangt negatief samen met de kennis over gedrag') kan worden aangenomen.

Allochtone pashouders hebben dus minder kennis over het gebruik van de Ooievaarspas dan autochtone pashouders, maar voor het onderzoek is het van belang om te achterhalen of 'kennis over gedrag' van invloed is op de attitude ten opzichte van het gedrag. Hypothese 5 ('de kennis over gedrag hangt positief samen met de gedragsintentie') kon alleen worden aangenomen voor de allochtone pashouders en hiermee kan ook de **hypothese 9** ('de kennis die allochtonen hebben over gedrag hangt positief samen met de attitude ten opzichte van gedrag') worden aangenomen.

Hieruit blijkt dat de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas bij allochtone pashouders beïnvloed wordt door de kennis die zij hebben over het gebruik. Hoe minder kennis allochtone pashouders hebben over het gebruik van de Ooievaarspas, hoe negatiever is hun attitude ten opzichte van het gebruik van de pas.

Volgens Roelandt et al. (1990) hebben allochtonen door de taalachterstand een barrière om aan allerlei maatschappelijke activiteiten mee te kunnen. Omdat voor het kunnen gebruiken van de Ooievaarspas het beheersen van de Nederlandse taal noodzakelijk is en het gebruiken van de pas als activiteit wordt beschouwd is de veronderstelling dat allochtone pashouders het gebruik van de pas als meer inspannend zullen ervaren dan autochtone pashouders. De stelling over de helderheid van de Ooievaarsgids, die is gebruikt om de taalachterstand van de allochtone pashouders vast te stellen, blijkt negatief en significant ( $p < .01$ ) te correleren ( $r = -.235$ ) met de variabele 'ervaren inspanning'. **Hypothese 10** ('de taalachterstand die allochtonen hebben hangt positief samen met de ervaren inspanning') wordt aangenomen.

Allochtone pashouders ervaren het gebruik van de Ooievaarspas vaker als inspannend dan autochtone pashouders. Dit wordt gedeeltelijk veroorzaakt door de taalachterstand die allochtone pashouders hebben.

Uit de regressieanalyse (tabel 2) is gebleken dat de onafhankelijke variabele 'ervaren inspanning' zowel voor allochtone pashouders als autochtone pashouders een significante ( $p > .01$ ) verklaring geeft voor de afhankelijke variabele 'attitude ten opzichte van gedrag'. Toch is deze relatie sterker voor de allochtone pashouders, namelijk  $\beta = -.325$  tegenover  $\beta = -.258$  voor allochtone pashouders.

Eerder was al vastgesteld dat allochtone pashouders het gebruik van de Ooievaarspas vaker als inspannend ervaren dan autochtone pashouders, maar voor het onderzoek is het van belang om te achterhalen of de 'ervaren inspanning' van invloed is op de attitude ten opzichte van het gedrag. Met de hiervoor besproken resultaten uit de regressieanalyse kan **hypothese 11** ('de ervaren inspanning die allochtonen hebben hangt negatief samen met de attitude ten opzichte van gedrag') worden aangenomen.

Hieruit blijkt dat de 'ervaren inspanning' van het gebruik van de Ooievaarspas bij allochtone pashouders een sterkere invloed heeft op de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas dan bij autochtone pashouders. Hoe meer inspannend allochtone pashouders het gebruik van de Ooievaarspas ervaren, hoe negatiever is hun attitude ten opzichte van het gebruik van de pas.

Omdat hypothesen 9 en 11 zijn aangenomen kan worden geconcludeerd dat allochtone pashouders een negatievere attitude ten opzichte van ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas hebben dan autochtone pashouders. De oorzaak hiervan is gedeeltelijk te verklaren doordat allochtone pashouders minder kennis hebben over het gebruik van de Ooievaarspas en dat zij het gebruik vaker als inspannend ervaren dan autochtone pashouders. Bovendien is gebleken dat de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas bij autochtone pashouders een groter deel van de verklaring geeft van de variabele gedragsintentie dan bij autochtone pashouders. Hiermee kan **hypothese 12** ('de attitude ten opzichte van gedrag hangt bij allochtone pashouders positief samen met de gedragsintentie') worden aangenomen.

Uit de regressieanalyse is gebleken dat niet alle hypothesen kunnen worden aangenomen. De consequenties hiervan voor het onderzoeksmodel worden in het volgende hoofdstuk besproken. Aan de hand van de resultaten wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag van het onderzoek.

## 5. Conclusies & Discussie

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken uit de in hoofdstuk 4 besproken resultaten. Aan de hand van de getoetste hypothesen worden antwoorden gegeven op de onderzoeksvragen uit hoofdstuk 1. Vervolgens worden suggesties gegeven voor verder onderzoek.

### 5.1 Het gebruik van de Ooievaarspas

Uit het onderzoek is gebleken dat allochtone pashouders minder vaak de intentie hebben om de Ooievaarspas te gebruiken dan autochtone pashouders. Dit kan gedeeltelijk verklaard worden door de taalachterstand die allochtone pashouders hebben, waardoor zij minder kennis hebben over het gebruik van de Ooievaarspas en het gebruik hiervan ook vaker als inspannend ervaren dan autochtone pashouders.

Het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' uit de theorie van gepland gedrag blijkt gedeeltelijk de gedragsintentie te verklaren en hiermee lijkt deze relatie uit de theorie van gepland gedrag bevestigd. Voor zowel allochtone pashouders als autochtone pashouders blijkt de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas van belang voor de intentie die zij hebben om de pas te gebruiken. Wanneer gekeken wordt naar de etnische achtergrond van pashouders dan blijkt de relatie tussen de 'attitude ten opzichte van gedrag' en de gedragsintentie sterker bij allochtonen dan bij autochtonen. Of pashouders de Ooievaarspas zullen gebruiken hangt dus in sterke mate af van hoe belangrijk zij het krijgen van korting vinden en in hoeverre zij denken korting met de pas te krijgen.

In dit onderzoek is verder naar voren gekomen dat een aantal andere factoren de 'attitude ten opzichte van gedrag' beïnvloeden. Bovendien hangt het van de etnische achtergrond van de pashouders af welke factoren een rol spelen bij het beïnvloeden van de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas. Zo blijkt het concept 'ervaren inspanning' van het gebruik van de Ooievaarspas bij pashouders van invloed te zijn op de attitude ten opzichte van het gebruik hiervan. Met andere woorden, of pashouders positief of negatief tegenover het gebruik van de pas staan hangt in zekere mate af van hoeveel inspanning zij denken te moeten leveren om de Ooievaarspas te kunnen gebruiken.

De invloed van dit concept blijkt bij allochtone pashouders zelfs een grotere rol te spelen bij de bepaling van de attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas dan bij autochtone pashouders. Zij ervaren de inspanning die nodig is om de Ooievaarspas te kunnen gebruiken hoger dan autochtone pashouders, mede omdat allochtone pashouders een taalachterstand hebben.

De 'attitude ten opzichte van gedrag' bij allochtone pashouders kan verklaard worden met de 'waargenomen gedragscontrole' en de 'ervaren inspanning'. Echter, ook de concepten 'kennis over gedrag' en 'subjectieve norm' nemen een deel van de verklaring voor hun rekening. Opvallend is dat de resultaten laten zien dat de relatie tussen de kennis over het gebruik van de Ooievaarspas en de attitude ten opzichte van het gebruik, alleen bij allochtone pashouders is gevonden. Uit eerder onderzoek was al naar voren gekomen dat de allochtone pashouders minder bekend waren met de Ooievaarspas dan de autochtone pashouders. Met de gevonden relatie tussen de kennis over het gebruik van de Ooievaarspas en de attitude ten opzichte van het gebruik hiervan kan worden geconcludeerd dat de invloed van kennis over het gebruik bij allochtonen een belangrijke invloed heeft op de attitude ten opzichte van het gebruik hiervan terwijl dit voor de autochtone pashouders niet is aangetoond.

Een ander belangrijk concept uit de theorie van gepland gedrag is die van de 'subjectieve norm', waarbij de invloed van de sociale omgeving op gedrag wordt bedoeld. Hiervoor geldt dat de directe relatie met de gedragsintentie, zoals de theorie van gepland gedrag voorspelt, niet kan worden aangetoond. Ooievaarspashouders geven aan dat ze het, over het algemeen niet zo belangrijk vinden wat hun sociale omgeving van hen vindt. De om-

geving van de pashouders is dus minder van invloed op het gebruik van de Ooievaarspas, dan hun intentie. Toch blijkt de sociale omgeving voor allochtone pashouders van invloed te zijn op hun attitude ten opzichte van het gebruik van de Ooievaarspas. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de rol van de sociale omgeving van grotere betekenis is voor allochtone pashouders dan voor autochtone pashouders.

Verder kan de verklaring van het concept 'waargenomen gedragscontrole' uit de theorie van gepland gedrag niet worden bevestigd. Het concept blijkt wel gedeeltelijk de 'attitude ten opzichte van gedrag' te verklaren maar omdat het concept niet voldoende valide is gebleken kan deze conclusie niet met zekerheid worden getrokken. Hieruit blijkt dat de controle die pashouders denken te hebben over het gebruik van de Ooievaarspas geen invloed heeft op de intentie om de Ooievaarspas te gebruiken. Met andere woorden, pashouders die dat willen zijn in staat om de Ooievaarspas te gebruiken. Deze conclusie is niet geheel verwonderlijk gezien het feit dat pashouders met een bijstandsuitkering de Ooievaarspas krijgen thuisgestuurd en andere pashouders de pas gratis of tegen een kleine vergoeding kunnen afhalen bij de gemeente Den Haag.

## 5.2 Praktische vragen

Met betrekking tot de praktische vragen van de gemeente is het volgende naar voren gekomen:

- Meer dan de helft van de pashouders kijkt regelmatig naar de televisiezender TV-West. Daardoor is het een aantrekkelijk medium om informatie over de Ooievaarspas te verstrekken. Hier zijn geen verschillen tussen allochtone pashouders en autochtone pashouders gevonden. Voor alle pashouders lijkt deze zender een effectief medium om met hen te communiceren. De lokale dagbladen worden redelijk vaak gelezen, echter, vaker door autochtone pashouders dan door allochtone pashouders. Deze dagbladen zijn daarom minder geschikt om allochtone pashouders te bereiken. Waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt door de taalachterstand die zij hebben.

- Allochtone pashouders vinden de Ooievaarsgids minder duidelijk dan autochtone pashouders.
- Bij bijna tweederde van alle pashouders staan vrienden en familie positief tegenover het gebruik van de Ooievaarspas. Toch menen twee op de tien pashouders te worden aangekeken door kassamedewerkers, wanneer zij de Ooievaarspas moeten tonen om korting te krijgen. Eén op de tien pashouders geeft zelfs aan zich te schamen voor het gebruik van de Ooievaarspas.
- Uit de gegevens van de schriftelijke enquête blijkt dat ruim tweederde van de respondenten het niet vervelend vindt om de Ooievaarspas aan te vragen. Toch geeft bijna één derde van de pashouders aan vaker gebruik te zullen maken van de Ooievaarspas als deze niet elk jaar aanvraagd hoefde te worden. Allochtone pashouders vinden de regels voor het aanvragen van de Ooievaarspas en de bijgeleverde instructie vaker ingewikkeld dan autochtone pashouders.

## 5.3 Theorie van gepland gedrag

In dit onderzoek werd de theorie van gepland gedrag van Ajzen & Madden (1986) getoetst voor het gebruik van de Ooievaarspas. De concepten die volgens Ajzen & Madden de gedragsintentie beïnvloeden zijn in dit onderzoek vertaald en getoetst in relatie met de gedragsintentie.

### *Kader*

De theorie van gepland gedrag is al door verschillende onderzoekers getoetst (Ajzen, 2001). Hoewel Ajzen (2001) erkent dat de persoonskenmerken van invloed zijn op de relatie tussen de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' en de gedragsintentie heeft het toetsten van deze kenmerken nog geen nieuwe theorie opgeleverd. In dit onderzoek wordt de etnische achtergrond als persoonskenmerk getoetst in relatie met de theorie. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen allochtonen en autochtonen. De etnische achtergrond wordt bepaald door het geboorteland van de ouders (CBS, 2002).

Ajzen & Madden (1986) gebruiken de concepten 'attitude ten opzichte van gedrag', 'subjectieve norm' en 'waargenomen gedragscontrole' om de gedragsintentie te voorspellen. Volgens hen wordt het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' bepaald door de verwachte uitkomst van gedrag en de waardering hiervan. In dit onderzoek is onderzocht of de kennis die over gedrag bestaat van invloed is op het concept 'attitude ten opzichte van gedrag'. Ajzen (1991) erkent dat kennis nodig is om de 'attitude ten opzichte van gedrag' te vormen maar hij integreert het begrip in het concept 'attitude ten opzichte van gedrag'. Door het concept 'kennis over gedrag' in dit onderzoek onafhankelijk van de 'attitude ten opzichte van gedrag' te toetsen kan het verband hiertussen worden onderzocht. Het beschikken over kennis wordt door Petty & Cacioppo (1981) als noodzakelijk geacht om informatie te kunnen verwerken en ook Sheppard et al. (1988) stellen dat voldoende kennis van belang voor het kunnen nemen van beslissen. In dit onderzoek wordt de 'attitude ten opzichte van gedrag' gezien als een beslissing waarvoor kennis nodig is en hiervoor wordt de relatie tussen het concept 'kennis over gedrag' en het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' getoetst. Verder kan op deze manier worden onderzocht of er verschillen bestaan over de invloed van het beschikken van 'kennis over gedrag' wanneer wordt gekeken naar de etnische achtergrond.

Ook is bekeken of de inspanning die over gedrag wordt ervaren van invloed is op de 'attitude ten opzichte van gedrag'. In het concept 'self-efficacy' van Bandura (1994) maakt het begrip inspanning deel uit van dit concept. Omdat verschillende onderzoekers (Ajzen, 2001) hebben gesteld dat dit concept gedrag in een aantal gevallen beter voorspelt dan de 'waargenomen gedragscontrole' wordt de 'ervaren inspanning' in dit onderzoek in relatie met het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' getoetst. Om te kunnen onderzoeken of de resultaten uit dit onderzoek overeenkomen met de theorie van gepland gedrag is voor het vaststellen van de invloed van de concepten uit deze theorie gebruik gemaakt van de methode die Ajzen (1991) gebruikt om deze concepten te meten.

### *Conclusies*

Het concept 'attitude ten opzichte van gedrag' uit de theorie van gepland gedrag heeft een groot deel van de gedragsintentie kunnen verklaren en blijkt in dit onderzoek dus te kunnen worden bevestigd. Ook blijkt deze relatie stand te houden wanneer gekeken wordt naar de etnische achtergrond. Bij allochtonen heeft de 'attitude ten opzichte van gedrag' een grotere invloed op de gedragsintentie dan bij autochtonen.

Het concept 'subjectieve norm' heeft geen verklaring gegeven om, zoals in de theorie van gepland gedrag wordt gesteld, de gedragsintentie te kunnen voorspellen. Opvallend is wel dat het concept 'subjectieve norm' wel verschilt in relatie met de 'attitude ten opzichte van gedrag' wanneer gekeken wordt naar de etnische achtergrond. Uit de resultaten bleek dat allochtonen hun 'attitude ten opzichte van gedrag' laten beïnvloeden door hun sociale omgeving, terwijl deze relatie niet is gevonden voor autochtonen.

Verder heeft het concept 'waargenomen gedragscontrole' geen verklaring gegeven voor de gedragsintentie die in de theorie van gepland gedrag wordt voorspeld. Echter, omdat dit concept niet valide is gebleken kunnen hier geen conclusies aan worden verbonden.

De concepten 'kennis over gedrag' en 'ervaren inspanning' die aan de theorie van gepland gedrag zijn toegevoegd hebben wel geleid tot een nieuw perspectief voor deze theorie. Het concept 'ervaren inspanning' blijkt voor een belangrijk deel bij te dragen aan de verklaring van de 'attitude ten opzichte van gedrag'. Ook wanneer gekeken wordt naar de etnische achtergrond blijkt het concept bij zowel allochtonen als autochtonen de 'attitude ten opzichte van gedrag' te beïnvloeden. Bij allochtonen wordt de 'attitude ten opzichte van gedrag' echter sterker beïnvloedt door de 'ervaren inspanning' dan bij autochtonen. Een verklaring hiervoor is gevonden in de taalachterstand die zij hebben ten opzichte van autochtonen. Uit het onderzoek van Roelandt et al. (1990) was al gebleken dat deze taalachterstand gedeeltelijk de oorzaak is van een maatschappelijke achterstand van allochtonen. Allochtonen hebben hierdoor een barrière ten opzichte van autochtonen

omdat voor gedrag het beheersen van de taal nodig is om dit gedrag uit te kunnen voeren. Wanneer de beheersing van de taal onvoldoende is dan zal het gedrag ook als meer inspannend worden ervaren.

Het concept 'kennis over gedrag' heeft een ander verrassend element aan de theorie toegevoegd. Uit het onderzoek blijkt dit concept de 'attitude ten opzichte van gedrag' te beïnvloeden, maar dit geldt echter alleen voor allochtonen. Hiermee lijkt de opvatting van Ajzen (2001) dat persoonlijke kenmerken van invloed zijn op de voorspelbaarheid van gedrag te kunnen worden bevestigd. Uit eerder onderzoek (CBS, 2002; Roelandt et al., 1990) is al gebleken dat allochtonen een taalachterstand hebben. Uit de resultaten van dit onderzoek kan worden bevestigd dat allochtonen een taalachterstand hebben en bovendien blijkt de taalachterstand een deel van de oorzaak waarom allochtonen minder kennis hebben van gedrag. Doordat zij de taal, die nodig is om gedrag uit te kunnen voeren, niet voldoende beheersen is de 'kennis over gedrag' ook minder dan bij autochtonen. Het hebben van minder 'kennis over gedrag' heeft bij allochtonen ook invloed op de 'attitude ten opzichte van gedrag'. Hoe minder kennis allochtonen hebben over hun gedrag, hoe negatiever hun 'attitude ten opzichte van gedrag' is. Zoals beschreven heeft de 'attitude ten opzichte van gedrag' een grotere invloed op de gedragsintentie bij allochtonen dan bij autochtonen. Dit verschil wordt veroorzaakt door de kennis die allochtonen hebben over gedrag en de inspanning die zij ervaren over het uitvoeren van het gedrag.

#### 5.4 Discussie

Met dit onderzoek is geprobeerd een beter overzicht te krijgen van de factoren die gedrag beïnvloeden.

Voor het onderzoek gelden een aantal beperkingen waarmee rekening dient te worden gehouden wanneer de gegevens worden gebruikt. Zo is er in dit onderzoek gebruik gemaakt van schriftelijke enquêtes, waarbij Sutton (1998) stelt dat respondenten geen beslissingen hoeven te nemen wanneer zij antwoorden invullen van een vragenlijst. Mogelijk kiezen respondenten anders wanneer de keuzes die zij maken serieuze consequenties met zich meebrengen.

Verder moet rekening worden gehouden met het feit dat de resultaten verkregen zijn met een schriftelijke enquête die is uitgevoerd onder inwoners van de gemeente Den Haag met een minimuminkomen. Mogelijk wordt de gedragsintentie van respondenten die afhankelijk zijn van een laag inkomen door andere factoren in hun gedrag beïnvloed dan respondenten die niet afhankelijk zijn van een laag inkomen.

Tot slot moet rekening worden gehouden met het feit dat voornamelijk gebruikers (ruim driekwart) van de Ooievaarspas hebben meegedaan aan het onderzoek. Om meer duidelijkheid te krijgen over de niet gebruikers van de Ooievaarspas zal onderzoek naar deze specifieke groep moeten plaatsvinden.

## Literatuur

Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Ajzen, I., & Madden, T.J. (1986). Prediction of goal-directed behavior: Attitudes, intentions, and perceived behavioral control. *Journal of Experimental Social Psychology*, 22, 453-474.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior: Organizational behavior and human decision processes. *Academic Press, Inc.* 50, 179-211.

Ajzen, I. (2001). Nature and operation of attitudes. *Annual Review of Psychology*, 52, 27-58.

Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, 'self-efficacy', locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology* 32, 665-683.

Armitage, C.J., & Conner, M. (2001). Efficacy of the theory of planned behaviour: A meta-analytic review. *British Journal of Social Psychology*, 40, 471 - 499.

Baarde, D.B., & Goede, M.P.M. de (1995). *Basisboek methoden en technieken*. Houten: p/a Educatieve Partners Nederland BV.

Bakker, A.B., Buunk, B.P., & Siero, F. W. (1993). Condoomgebruik door heteroseksuelen: Een vergelijking van de theorie van gepland gedrag, het health belief model en de protectie-motivatatie theorie. *Gedrag and Gezondheid Tijdschrift voor Psychologie and Gezondheid*, 21, 238-254.

Bandura, A., Adams, N.E., Hardy, A.B., & Howells, G.N. (1980). Tests of the generality of 'self-efficacy' theory. *Cognitive Therapy and Research*, 4, 39-66.

Bandura, A. (1994). 'self-efficacy'. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (Volume 4, pp. 71-81). New York: Academic Press.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2002). *Allochtonen in Nederland*. Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dijkstra, W., & Smit, J.H. (1999). *Onderzoek met vragenlijsten, een praktische handleiding*. Amsterdam: VU Uitgeverij.

Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). Beliefs, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research. Reading, MA: Addison-Wesley.

Gemeente Den Haag (2003). *Ooievaarsgids 2003*. Den Haag: Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten.

Gemeente Den Haag (2002). *Stadsenquête Den Haag 2002*. Den Haag: gemeente Den Haag Bestuursdienst.

Graziano, A.M., & Raulin, M.L. (2000). *Research methods: A process of inquiry*. Forth edition, MA: Allyn & Bacon.

Hart, H. 't, Dijk, J. van, Goede, M. de, Jansen, W. & Teunissen, J. (1996). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom.

Kinket, B., Paans, L., & Verplanken, B. (1992). Patiëntenvoorlichting door de huisarts: Toepassing van de theorie over gepland gedrag. *Gedrag and Gezondheid Tijdschrift voor Psychologie and Gezondheid*, 20, 187-195.



Petty, R.E., & Cacioppo, J.T. (1981). *Attitudes and persuasion: Classic and contemporary approaches*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Company Publishers.

Perloff, R.M. (1993). *The Dynamics of Persuasion*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Roelandt, T., Martens, E. & Veenman, J. (1990). Achterstand van allochtonen in het onderwijs: sociaal milieu en migratie-achterstanden. *Mens en Maatschappij*, 65, 103-125.

SGBO, onderzoeks- en adviesbureau van de vereniging van Nederlandse Gemeenten (2002). *De Ooievaarspas: Onderzoek naar het gebruik en niet-gebruik*. Den Haag: Sector Document Processing VNG.

Sheppard, B.H., Hartwick, J., & Warshaw, P.R. (1988). The theory of reasoned action: A meta-analysis of past research with recommendations for modifications and future research. *Journal of Consumer Research*, 15, 325-343.

Sutton, S. (1998). Predicting and explaining intentions and behavior: How well are we doing? *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 1317-1338.

## Bijlage I: vragenlijst Ooievaarspas

respondenten	N	%
verstuurd	908	100
geretourneerd	309	34%

### 1. Wat is uw geslacht?

	N	%
man	136	44,9
vrouw	167	55,1
totaal	303	100

### 2. In welk jaar bent u geboren?

	N	%
0-45	121	40,2
46-75	154	51,2
75-90	26	8,6
totaal	301	100

### 3. Wat is het land van herkomst van uw ouders?

(indien dit verschilt voor uw vader en moeder, vul dan het land van herkomst van uw moeder in)

	N	%
Nederland	155	50,3
buitenland	153	49,7
totaal	308	100
naar land:		
Turkije	28	9,1
Marokko	27	8,8
Suriname	35	11,4
Nederlandse Antillen	9	2,9
anders	54	17,5

### 4. Wat is uw hoogst afgeronde opleiding?

	N	%
geen	32	10,6
basis	84	27,7
mavo	48	15,8
havo/vwo	21	6,9
lbo/mbo	43	14,2
hbo/wo	25	8,3
anders	50	16,5
totaal	303	100

### 5. Heeft u een bijstandsuitkering?

	N	%
ja	158	52,7
nee	142	47,3
totaal	300	100

### 6. Hoe lang heeft u de Ooievaarspas?

	N	%
< 3 mnd	25	8,2
3 - 6 mnd	27	8,9
6 - 12 mnd	21	6,8
> 12 mnd	231	74,8
totaal	304	100

7. Kunt u schatten hoe vaak u de Ooievaarspas de afgelopen 12 maanden heeft gebruikt?

	N	%
nooit	40	14,0
1-10 keer	152	53,3
11-20 keer	44	15,4
meer dan 20 keer	28	9,8
onbekend	21	7,4
totaal	285	100

8. Ik schat de kans dat ik de komende 12 maanden de Ooievaarspas ga gebruiken?

	N	%
zeer klein	13	4,7
klein	51	18,3
groot	145	52,0
zeer groot	70	25,1
totaal	279	100

9. Kunt u aangeven hoe regelmatig u gebruik maakt van de volgende media?

Haagse Courant	N	%
nooit	114	45,6
soms	82	32,8
regelmatig	25	10,0
vaak	29	11,6
totaal	250	100

10. Kunt u aangeven hoe regelmatig u gebruik maakt van de volgende media?

stadskrant	N	%
nooit	84	35,0
soms	59	24,6
regelmatig	61	25,4
vaak	36	15,0
totaal	240	100

11. Kunt u aangeven hoe regelmatig u gebruik maakt van de volgende media?

posthoorn	N	%
nooit	44	15,9
soms	49	17,8
regelmatig	98	35,5
vaak	85	30,8
totaal	276	100

12. Kunt u aangeven hoe regelmatig u gebruik maakt van de volgende media?

ander dagblad	N	%
nooit	86	36,9
soms	84	36,1
regelmatig	34	14,6
vaak	29	12,4
totaal	233	100

13. Kunt u aangeven hoe regelmatig u gebruik maakt van de volgende media?

tv-west	N	%
nooit	47	17,5
soms	85	31,7
regelmatig	74	27,6

vaak	62	23,1
totaal	268	100

14. Kunt u aangeven hoe regelmatig u gebruik maakt van de volgende media?

ander tv	N	%
nooit	23	8,4
soms	43	15,6
regelmatig	94	34,2
vaak	115	41,8
totaal	275	100

15. Het hangt helemaal van mijzelf af of ik televisie kijk:

	N	%
helemaal niet mee eens	13	4,5
niet mee eens	7	2,4
neutraal	56	19,2
mee eens	90	30,8
helemaal mee eens	126	43,2
totaal	292	100

16. Informatie over de Ooievaarspas in de media is:

	N	%
heel onduidelijk	13	4,6
onduidelijk	44	15,5
neutraal	74	26,1
duidelijk	124	43,7
heel duidelijk	29	10,2
totaal	284	100

17. Informatie over de Ooievaarspas in de media is:

	N	%
zeer onvolledig	5	2,4
onvolledig	38	18,4
neutraal	74	35,9
volledig	76	36,9
zeer volledig	13	6,3
totaal	206	100

18. Het gebruiken van de Ooievaarspas vind ik:

	N	%
helemaal niet zinnig	1	0,4
niet zinnig	3	1,1
neutraal	32	11,3
zinnig	106	37,3
heel zinnig	142	50,0
totaal	284	100

19. Het gebruiken van de Ooievaarspas vind ik:

	N	%
heel lastig	0	0
lastig	3	1,4
neutraal	25	11,7
niet lastig	61	28,5
helemaal niet lastig	125	58,4
totaal	214	100

20. Het krijgen van korting vind ik:

	N	%
heel onbelangrijk	9	3,1
onbelangrijk	1	0,3

neutraal	9	3,1
belangrijk	82	28,0
heel belangrijk	192	65,5
totaal	293	100

21. Het aanvragen van de Ooievaarspas vind ik:

	N	%
helemaal niet vervelend	130	42,9
niet vervelend	91	30,0
neutraal	50	16,5
vervelend	26	8,6
heel vervelend	6	2,0
totaal	303	100

22. De bijgeleverde instructie voor het gebruik van de Ooievaarspas vind ik:

	N	%
heel ingewikkeld	10	3,3
ingewikkeld	25	8,3
neutraal	68	22,4
niet ingewikkeld	107	35,3
helemaal niet ingewikkeld	93	30,7
totaal	303	100

23. Met de Ooievaarspas krijg ik korting op allerlei activiteiten

	N	%
helemaal niet mee eens	12	4,0
niet mee eens	32	10,7
neutraal	49	16,4
mee eens	141	47,2
helemaal mee eens	65	21,7
totaal	299	100

24. Vrienden/familie staan positief tegenover het gebruik van de Ooievaarspas

	N	%
helemaal niet mee eens	8	2,6
niet mee eens	10	3,3
neutraal	87	28,8
mee eens	131	43,4
helemaal mee eens	66	21,9
totaal	302	100

25. Kassamedewerkers kijken me erop aan als ik de Ooievaarspas gebruik

	N	%
helemaal niet mee eens	60	20,2
niet mee eens	98	33,0
neutraal	85	28,6
mee eens	34	11,4
helemaal mee eens	20	6,7
totaal	397	100

26. Als ik zou willen zou ik de Ooievaarspas kunnen gebruiken

	N	%
helemaal niet mee eens	6	2,1
niet mee eens	5	1,7
neutraal	47	16,3
mee eens	145	50,3
helemaal mee eens	85	29,5
totaal	288	100

27. Het hangt helemaal van mijzelf af of ik de Ooievaarspas gebruik

	N	%
helemaal niet mee eens	9	3,0
niet mee eens	12	4,0
neutraal	37	12,3
mee eens	147	48,8
helemaal mee eens	96	31,9
totaal	301	100

28. Ik vind de Ooievaardspas nuttig

	N	%
helemaal niet mee eens	9	3,0
niet mee eens	12	4,0
neutraal	37	12,3
mee eens	147	48,8
helemaal mee eens	96	31,9
totaal	301	100

29. Wat je met de Ooievaardspas kan doen is in de Ooievaardsgids helder omschreven

	N	%
helemaal niet mee eens	2	0,7
niet mee eens	9	3,0
neutraal	49	16,3
mee eens	159	52,8
helemaal mee eens	82	27,2
totaal	301	100

30. Wat je met de Ooievaardspas kan doen zou beter bekend gemaakt moeten worden

	N	%
helemaal niet mee eens	16	5,3
niet mee eens	60	19,8
neutraal	92	30,4
mee eens	92	30,4
helemaal mee eens	43	14,2
totaal	303	100

31. Ik weet bij welke activiteiten ik met de Ooievaardspas korting kan krijgen

	N	%
helemaal niet mee eens	10	3,3
niet mee eens	24	7,9
neutraal	52	17,2
mee eens	153	50,5
helemaal mee eens	64	21,1
totaal	303	100

32. Aan het aanvragen van de Ooievaardspas zijn veel regels verbonden

	N	%
helemaal niet mee eens	30	9,9
niet mee eens	77	25,4
neutraal	99	32,7
mee eens	65	21,5
helemaal mee eens	32	10,6
totaal	303	100

33. Als ik bij de activiteiten meer korting zou krijgen, dan zou ik de Ooievaardspas vaker gebruiken

	N	%
helemaal niet mee eens	3	1,0
niet mee eens	14	4,6
neutraal	55	18,0

mee eens	118	38,6
helemaal mee eens	116	37,9
totaal	306	100

34. Als ik de Ooievaarspas niet elk jaar zou hoeven aan te vragen, dan zou ik de pas vaker gebruiken

	N	%
helemaal niet mee eens	42	14,9
niet mee eens	57	20,3
neutraal	85	30,2
mee eens	54	19,2
helemaal mee eens	43	15,3
totaal	281	100

35. Ik ben van plan om de Ooievaarspas in het komende jaar te gaan gebruiken

	N	%
helemaal niet mee eens	3	1,0
niet mee eens	5	1,7
neutraal	36	12,4
mee eens	127	43,8
helemaal mee eens	119	41,0
totaal	290	100

36. Ik vind het over het algemeen belangrijk wat mensen van mij vinden

	N	%
helemaal niet mee eens	34	11,9
niet mee eens	62	21,7
neutraal	100	35,0
mee eens	62	21,7
helemaal mee eens	28	9,8
totaal	286	100

37. De Ooievaarspas heeft voor mij geen toegevoegde waarde

	N	%
helemaal niet mee eens	61	21,5
niet mee eens	100	35,2
neutraal	81	28,5
mee eens	27	9,5
helemaal mee eens	15	5,3
totaal	284	100

38. Ik schaam me ervoor om korting te vragen met de Ooievaarspas

	N	%
helemaal niet mee eens	109	37,5
niet mee eens	101	34,7
neutraal	46	15,8
mee eens	25	8,6
helemaal mee eens	10	3,4
totaal	291	100

39. Ik vind het te veel moeite om de Ooievaarspas te gebruiken

	N	%
helemaal niet mee eens	108	37,2
niet mee eens	129	44,5
neutraal	36	12,4
mee eens	11	3,8
helemaal mee eens	6	2,1
totaal	290	100

40. Ik vind het te veel moeite om een pasfoto op de Ooievaarspas te plakken

	N	%
helemaal niet mee eens	120	41,4
niet mee eens	102	35,2
neutraal	23	7,9
mee eens	27	9,3
helemaal mee eens	18	6,2
totaal	290	100

41. Ik vind het te veel moeite om de Ooievaarspas mee te nemen naar elke activiteit

	N	%
helemaal niet mee eens	112	38,6
niet mee eens	118	40,7
neutraal	34	11,7
mee eens	15	5,2
helemaal mee eens	11	3,8
totaal	290	100

42. Ik word erop aangekeken als ik de Ooievaarspas gebruik om korting te krijgen

	N	%
helemaal niet mee eens	83	29,1
niet mee eens	108	37,9
neutraal	60	21,1
mee eens	19	6,7
helemaal mee eens	15	5,3
totaal	285	100

43. Ik vind het belangrijk wat vrienden/familie van mij vinden

	N	%
helemaal niet mee eens	51	17,8
niet mee eens	67	23,3
neutraal	75	16,1
mee eens	66	23,0
helemaal mee eens	28	9,8
totaal	287	100



## Bijlage II: correlatieanalyse allochtone pashouders

		Gedragsintentie	Attitude t.o.v. gedrag	Subjectieve norm	Waargenomen gedragscontrole	Kennis over gedrag
Gedragsintentie	Correlatie	1				
	N	143				
Attitude t.o.v. gedrag	Correlatie	.455**	1			
	N	129	132			
Subjectieve norm	Correlatie	.110	.109	1		
	N	136	124	137		
Waargenomen gedragscontrole	Correlatie	.303**	.493**	.097	1	
	N	135	124	131	142	
Kennis over gedrag	Correlatie	.051	.294**	.004	.114	1
	N	100	100	96	98	103
Ervaren inspanning	Correlatie	-.213*	-.422**	.111	-.244**	-.194
	N	141	128	137	134	99

Correlaties berekend met Spearmans rho

\* Correlaties significant op .05 (2-zijdig).

\*\* Correlaties significant op .01 (2-zijdig).

### Bijlage III: correlatieanalyse autochtone pashouders

		Gedragsintentie	Attitude t.o.v. gedrag	Subjectieve norm	Waargenomen gedragscontrole	Kennis over gedrag
Gedragsintentie	Correlatie	1				
	N	146				
Attitude t.o.v. gedrag	Correlatie	.577**	1			
	N	137	142			
Subjectieve norm	Correlatie	.155	.191	1		
	N	138	133	139		
Waargenomen gedragscontrole	Correlatie	.391**	.574**	-.054	1	
	N	138	134	133	144	
Kennis over gedrag	Correlatie	.249*	.361**	.078	.254*	1
	N	94	95	91	90	95
Ervaren inspanning	Correlatie	-.349**	-.356**	-.041	-.338**	-.447**
	N	145	137	138	137	94

Correlaties berekend met Spearmans rho

\* Correlaties significant op .05 (2-zijdig).

\*\* Correlaties significant op .01 (2-zijdig).